

УЧЕБНА ПРОГРАМА ЗА РАЗВИТИЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНАТА КОМПЕТЕНТНОСТИ ЗА ГРИЖИ В РАННА ДЕТСКА ВЪЗРАСТ И ОБРАЗОВАНИЕ



**Branislav Pupala, Dana Masaryková,
Jana Fusková, Réka Kissné Zsámboki (Eds.)**

УЧЕБНА ПРОГРАМА ЗА РАЗВИТИЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНАТА КОМПЕТЕНТНОСТИ ЗА ГРИЖИ В РАННА ДЕТСКА ВЪЗРАСТ И ОБРАЗОВАНИЕ

**Branislav Pupala, Dana Masaryková,
Jana Fusková, Réka Kissné Zsámboki (Eds.)**

Project 2020-1-SK01-KA201-078304

Програма за развитие на професионалния
капацитет в областта на образованието и
грижите в ранна детска възраст

RAABE

Редактори:

Бранислав
Пупала Дана
Масарикова Яна
Фускова
Réka Kissné Zsámboki

Автори:

Емил Бузов
Яна
Фускова
Ариана
Китцингер
Гергана
Кръстева Дана
Масарикова
Бранислав
Пупала Дария
Скубич Ласло
Варга
Marcela Batistič Zorec
Réka Kissné Zsámboki

Графичен дизайнер:

Лучия Хоринскова

Публикувано от:

Д-р Josef Raabe Slovensko, s.r.o. по искане на Trnava University of Trnava

Издание: първо**Година на публикуване:** 2023**Project 2020-1-SK01-KA201-078304****Програма за развитие на професионалния капацитет в областта на образованието и грижите в ранна детска възраст**

Публикацията е публикувана в рамките на проект "Програма за развитие на професионалния капацитет в областта на образованието и грижите в ранна детска възраст" по програма "Еразъм+" под номер 2020-1-SK01-KA201-078304 в периода 20 декември 2020 г. - 19 декември 2023 г.

Отказ от отговорност: Европейската комисия, в качеството си на поддръжник на тази публикация, не поема отговорност за съдържанието на мнението на авторите и Европейската комисия не носи отговорност за по-нататъшното използване на информацията, съдържаща се в тази публикация.

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ	4
СРЕДА И ФИЗИЧЕСКО ПРОСТРАНСТВО	7
УЧЕБНА ПРОГРАМА И ПЕДАГОГИКА	15
ВЪЗПИТАТЕЛИ И ЛИЦА, ПОЛАГАЩИ ГРИЖИ ЗА ДЕЦА В РАННА ДЕТСКА ВЪЗРАСТ	23
ПАРТНЬОРСТВА СЪС СЕМЕЙСТВА И ОБЩНОСТИ	33
МАЛКИ ДЕЦА СЪС СПЕЦИАЛНИ НУЖДИ	43

ВЪВЕДЕНИЕ

През последните десетилетия на ранната грижа и предучилищното образование се обръща голямо внимание в целия свят и тази област претърпява значително развитие. Все още съществуват големи различия между отделните държави в осигуряването на обхвата и качеството на грижите за децата в ранна и предучилищна възраст и не всички деца получават грижи и образование с еднакво качество. Въпреки това стремежът към напредък е очевиден на местно и регионално равнище, но несъмнено и чрез глобални международни инициативи и политики.

Развитието и качеството на ранните грижи и предучилищното образование са свързани с професионализацията на лицата, които ги предоставят, а степента на техния професионализъм също е условие и показател за нивото на предоставяне на тази услуга. В сферата на ранната грижа и предучилищното образование интензивно се натрупват нови знания, върху които в момента се изгражда професията и които стават част от професионалния профил и компетенциите на работещите в тази сфера учители или други подкрепящи професии. Учителите, възпитателите и доставчиците на услуги в областта на ранното детско възпитание и предучилищното образование се подготвят за своята професия чрез програми за първоначално образование, които са начало на професията, но с които професионалното им развитие не завършва, а само започва. Впоследствие те изграждат професионалните си компетентности в практически дейности и с придружаването и подкрепата на различни програми за професионално развитие, които поддържат, иновират и усъвършенстват професионалните им компетентности в съответствие с техните нужди, както и с новите знания, които се създават и предават в дадената област. Въпреки че в областта на ранната грижа и предучилищното образование работят работници с различна степен на формално образование или с диференциран професионален профил, несъмнено съществуват ядра от знания, които се отнасят за всички, които работят в тази област и които се идентифицират с нея професионално.

Този материал е един от основните резултати от проекта за международно сътрудничество по програма "Еразъм+", озаглавен "*Програма за развитие на професионалния капацитет в областта на образованието и грижите за деца в ранна възраст*", по който работиха съвместно експерти в областта на ранните грижи и предучилищното образование от университетите на четири европейски държави: Университетът в Трнава (Словакия), Университетът в Шопрон (Унгария), Университетът във Велико Търново (България) и Университетът в Любляна (Словения), както и сътрудничещи

детски градини в тези страни. Това е продукт, който се опитва да предостави рамкова програма за професионално развитие на експертите, работещи в сферата на услугите за ранна грижа и предучилищно възпитание, и който представлява подбор на съвременните основни знания в тази област и чрез който се изграждат необходимите професионални компетенции на експертите, работещи в съответната област на различни позиции.

Този документ е озаглавен "*Учебна програма за развитие на професионалните компетенции за грижи и образование в ранна детска възраст*" и представлява набор от учебни програми, насочени към развитие на професионалните компетенции при работа с деца в ранна и предучилищна възраст в институционалната среда на детските ясли и градини. Материалът се базира на модулна система, което означава, че съдържанието му е разделено на отделни тематични модули, които са както следва: 1:

1. Околна среда и физическо пространство
2. Учебна програма и педагогика
3. Възпитатели и лица, полагащи грижи за деца в ранна възраст
4. Партньорства със семейства и общности
5. Малки деца със специални нужди

Изборът на модули не е случаен. Той конкретно съответства на тематичните единици на широко известния инструмент за оценка ACEI GGA - *Global Guidelines Assessment for Quality Improvements in Early Childhood Education* (Глобални насоки за образование и грижа за малките деца - Childhood Education International (ceinternational1892.org)), който свързва установените диапазони от показатели за качество на ранното образование с професионалните компетенции на експертите, които работят в тази услуга. Същевременно се утвърждават връзките между съдържанието на професионалното образование и ключовите фактори, които определят качествената и ефективна работа с малки деца.

Всеки модул от тази програма е обработен по такъв начин, че съдържа основните характеристики на темата на модула, определя резултатите от обучението (знания и умения), които могат да бъдат постигнати чрез завършване на обучението в дадения модул, както и собственото съдържание на модула/програмата. Тя е разделена на тематични единици, които са подробно характеризирани и уточнени. Всеки модул завършва с подбор на подходящи текстови източници, които са достъпни онлайн на английски език, така че всеки модул да е достъпен на международно използван език и да не се ограничава до местни източници. Разбира се, ресурсите на други езици могат да бъдат допълвани от потребителите на модулите или на цялата програма. Ресурсите могат да служат като директен учебен материал, но могат да послужат и като основа за изготвяне на опростени учебни материали. Всичко това зависи от това за какви цели и за какви целеви групи ще се използва учебната програма или нейните отделни модули.

ВЪВЕДЕНИЕ

Програмата е замислена така, че да бъде гъвкава и адаптивна. Тя може да се използва като цяло или всеки от обработените модули може да се използва поотделно или в комбинация един с друг. Това зависи от образователните нужди и интереси на потребителите или доставчиците на образователни услуги. Програмата може да служи като основа или вдъхновение при разработването на програми за първоначално професионално образование или при създаването на програми за професионално развитие на работещите в областта на ранната грижа и предучилищното образование. По отношение на целите на обучението програмата е максимално зададена, но е възможно тези цели да се намалят или да се адаптират към образователните потребности на тези, за които про.

грама или част от него ще се използва. Тя може да бъде адаптирана така, че на нейна основа да се провеждат дългосрочни и краткосрочни курсове за професионално обучение.

Програмата е резултат от работата на международен екип, има надрегионален характер и отразява европейския опит и реалност въз основа на съвременните глобални познания в тази област. Тя не е обвързана с конкретни национални политики в областта на ранната грижа и предучилищното образование. Следователно от тази гледна точка тя е универсална и отворена и в смисъл на допълване на локално обвързаните знания и потребности.

Както вече беше споменато, материалът е резултат от съвместната работа на учени и практики в областта на предучилищното образование от Словакия, Унгария, България и Словения, а в допълнение към това и от редакторската работа на авторите Бранислав Пупала, Дана Масарикова, Яна Фускова (Словакия) и Река Кисне Зсамбоки (Унгария) съавтори на документа са Ариана Китцингер, Ласло Варга (Унгария), Емил Бузов, Гергана Кръстева (България), Дария Скубич и Марсела Батистич-Зорек (Словения).

Редактори

ПОДРОБНОСТИ ЗА МОДУЛА СРЕДА И	
ФИЗИЧЕСКО ПРОСТРАНСТВО	
<p>Заглавие на модула</p> <p>Описание на модула</p>	<p>Социализацията и образованието не са само интелектуална и интеракционна дейност, която се осъществява в междуличностното общуване, основано на учебни предпоставки, но и във физическото пространство, среда и време, които имат пряко и непряко въздействие върху социализацията и образованието. Пространството, материалната и физическата среда, както и времевата последователност на ранното образование оказват специфично социализационно въздействие върху развитието на децата, което е толкова силно, че понякога се нарича "скрит" или "трети" учител.</p> <p>Под физическа среда тук, освен широката околна среда и мястото, където живеят децата, разбираме основно архитектурното оформление на средата (сградите на детските градини, вътрешната организация на пространствата, класните стаи, коридорите, тоалетните, трапезариите, преходните помещения), външните пространства (площадките за игра, училищните градини, връзките с околната среда), както и материалното оборудване на класните стаи и другите пространства, които създават собствена учебна среда.</p> <p>Този модул представя теми, свързани с влиянието на физическата среда върху социализацията на децата в ранното образование. Това, което всъщност се разкрива, е "скритата учебна програма", произтичаща от организацията на пространствените условия на образованието с нейното въздействие върху физическата социализация, когнитивното и емоционалното развитие, във връзка с безопасността на децата, осигуряването на тяхната удовлетвореност, благополучие и здраве. Модулът също така предоставя инструменти за наблюдение, оценка и проектиране на физическата и материалната среда в съответствие с нуждите на квалифициран доставчик на ранно и предучилищно образование.</p>

РЕЗУЛТАТИ ОТ УЧЕБНИЯ МОДУЛ (знания и умения)	
След успешното завършване на този модул ученикът ще може да:	
L01	Да разберат влиянието на физическата среда и пространството върху социализацията, развитието и образованието на децата, да разберат пространството като "скрит" учител.
L02	Проектиране и създаване на физическа среда в класната стая и околните пространства, която е безопасна, стимулираща и осигурява здравословен и щастлив престой на децата.
L03	Разбиране и използване на архитектурното решение на пространствата като социализационен фактор с неговите стимулиращи и инхибиращи фактори.
L04	Организиране на вътрешните и външните пространствени условия по такъв начин, че да позволяват ефективно общуване и взаимодействие между децата, между учителя и децата, да предоставят балансирані възможности за спонтанни и организирани дейности, самостоятелност, интимност и социална активност на детето.
L05	Хармонизиране на пространствената организация на околната среда в съответствие със стимулирането и организацията на движението на децата, тяхната физическа социализация, естетическо, когнитивно и емоционално развитие.
L06	Оценяване и предоставяне на материали, които са безопасни, стимулиращи, дават възможност за активни игрови дейности, стимулират мисленето, положителните емоции и са подходящи за различните способности на децата.
L07	Да осигурят хигиенни условия за социализация, развитие и образование, които отговарят на нуждите на децата, съответните хигиенни стандарти и да могат да ги оценяват от гледна точка на удовлетвореността на децата, тяхната безопасност и здраве.
L08	Насърчавайте участието на децата в организирането и подреждането на средата.
L09	Наблюдавайте свойствата на пространството и физическата среда от позицията на трето лице (изследовател).
L010	Използвайте наличните скали и инструменти за оценка на качеството на физическата среда.

ОРИЕНТИРОВЪЧНО СЪДЪРЖАНИЕ (СПИСЪК НА ТЕМИТЕ, КОИТО ТРЯБВА ДА БЪДАТ РАЗГЛЕДАНИ)

Подробна учебна програма и анотация на съдържанието

- **Пространство и място в ранното образование**

Индивидуалното, социалното и физическото пространство като три фактора на материалността на средата. Мястото и пространството в процеса на социализация, създаването на идентичността на децата, тяхната автономност и отношенията им със света. Връзката между физическото пространство и мястото, която се създава съвместно между възрастни и деца и дава възможност за смислени действия на децата. Пространство за деца и пространство за деца. Актуално тематизиране на проблема в изследванията и теорията на ранното образование. Хуманитарна география на средата за ранно образование.

- **Архитектурата на сградата, нейната вътрешна пространствена организация и техните социализиращи ефекти**

Институционализиране на предучилищното образование и създаване на условия за прилагането му. Условия за колективна ранна грижа и предучилищно възпитание. Сгради за ранна грижа и предучилищно образование. Пространствен анализ на училищните сгради, особено на сградите за ранни грижи и образование. Местоположение на сградата. План на сградата. Архитектура и разпределение на помещенията. Връзки между помещенията. Пространства и възрастова структура на децата. Класни стаи, спални, стаи за игра, коридори, съблекални, преходни помещения. Хигиенни помещения. Интерактивни стаи, зони за обществеността (родители). Кухня и трапезария. "Забранени" зони. Помещения за персонала. Зони за "момчета" и "момичета". Пространствени движения на децата. Пространство и разписание на занятията. Публично и частно пространство и тяхното взаимодействие. Ритуали на хранене и техните пространствени връзки.

- **Пространственото разположение на класната стая и влиянието му върху общуването и социалното поведение на децата**

Пространствена свобода и ограничения в класната стая. Размер на класа и на детската група. Пространствена структура на средата. Анализ на пространствените зони в класната стая. Учебна програма и пространство в класната стая. Класът по отношение на дневния режим и времевия график. Стимулиране на средата. Поддръждане на мебелите в класната стая. Оборудване и обзавеждане за деца. Зони за учене, зони за почивка, зони за съвместна дейност, лични и обществени зони. Видими и невидими зони. Безопасност на околната среда. Зони за движение, взаимодействие, изолирани зони. Пространство за учителя и децата в класната стая. Взаимодействие на различните зони. Зона на

шума и зона на тишината. Гъвкавост и фиксираност на средата в класната стая.

- **Пространственото възприятие на децата**

Възприемането на пространството от децата от гледна точка на развитието. Пространствена ориентация на децата. Възприемане на формите, размерите и текстурите на предметите.

Звуци в околната среда. Предмети и деца: постоянство на предметите, тяхното движение. Ориентация на децата в пространството. Лица в пространството и времето. Координация на сетивата и двигателните умения при ориентиране в пространството и времето. Помощ при ориентиране в пространството. Възприемане на разстоянието. Пространство и ориентация в пространството във връзка с учебната програма за ранно образование.

- **Външна среда и нейната организация**

Функции на екстериора на детската градина. Дейности на открито в ранното образование. Екстериорът като място и като пространство. Детски градини и площадки за игра. Екстериорът като природна среда, като пространство за игра, движение, откривателство. Екстериор и учебна програма за ранно образование. Стимулиращи възможности на външната среда. Области на външната среда. Екстериор и атмосферни влияния, екологични аспекти на външната среда. Безопасност на външната среда. Зони за действие на детските площадки и градини. Граници на вътрешната и външната среда, преходи между вътрешната и външната среда. Взаимодействия между деца, групи деца и възрастни във външната среда. Динамика на дейностите във външната среда.

- **Материално оборудване на учебната среда**

Икономика на материалното оборудване на учебната среда. Обзавеждане, поддръждане, адаптиране към децата. Критерии за избор на мебели. Пластмаси, естествени и метални материали. Игралки и връзката им с учебната програма. Критерии за избор на игралки и материали за игра. Организация на наличността на игралките. Помощни материали за ограмотяване. Книги, детски списания, литературни източници. Наличие на печатни книги и списания. Материали за изкуство и моделиране. Материал, звуци и музика. Материали за писане. Работни инструменти. Инструменти за упражнения и спортни игри. Материали за под. Материално оборудване на класните стаи и местата за почивка. Тоалетни и санитарни помещения. Безопасност на материалите, видове използвани материали. Дърво, пластмаса, метал, пясък, вода. Растения и животни в класната стая и в околната среда на обекта. Интерактивни материали, компютърни и информационни технологии.

- **Физическа среда при смяната на сезоните и климатичните условия**

Сезонни условия на пространственото поведение. Организационен режим на институцията по отношение на годишния сезон, времето и климатичните условия. Дейности на закрито и открито при различните сезони и климатични условия. Ранно възпитание и физическа география на околната среда (сравнителен подход към райони с

различно географско положение). Визуализация на институцията и класната стая през различните сезони. Кратки и дълги дни в годината, биоритъм на децата. Влияние на сезонните условия върху здравето. Учебна програма и сезонни цикли.

- **Естетиката на околната среда от гледна точка на децата и възрастните**

Визуалност на пространствата. Визуални референции за деца и възрастни. Стени и табла в помещенията на детската градина. Декорацията като вид изкуство на децата и учителите. Цвят и визуална заетост на стените. Разпределение на властта в естетическото третиране на пространствата. Творчество и участие на децата в създаването на естетиката на средата. Концепцията за чистотата на околната среда. Ритуали на почистване в предучилищна среда. Границите на чистотата и безпорядъка в очите на децата и персонала на детската градина. Детската естетика и естетиката за деца в средата на класните стаи и предучилищните заведения. Изложби за обществеността и за деца. Музейна естетика срещу естетика на живата среда. Традицията на естетиката и изкуството в различните модели на предучилищна грижа.

- **Пространство и движение**

Околната среда в детската градина по отношение на динамиката на движението. Пространства за движение, движение и тих режим. Стимулираща и успокояваща функция на помещенията. Дисциплиниране на тялото чрез пространството. Физически дейности на децата в ранното образование. Екстериор и интериор в режим на движение. Целенасочено и спонтанно движение на децата в предучилищна възраст. Радиус на действие на децата в различни възрастови категории. Насърчаване на двигателните умения в пространството. Обзавеждане на помещенията и движението на децата. Пространството от гледна точка на целенасоченото и физическото възпитание на децата.

- **Хигиената в социализацията на децата**

Традиции на хигиенните стандарти в ранното детско образование и предучилищното възпитание. Граници между здравните и образователните проблеми. Медикализация на предучилищната среда. Хигиенни зони в предучилищните заведения. Хигиенни правила, хигиенни ритуали. Организация на хигиенните дейности. Развитие на хигиенната автономност в ранна детска възраст. Околна среда, визуалност и разположение на хигиенните съоръжения (тоалетни, бани) в детските градини. Форми на грижа за тялото. Облекло на персонала и облекло на децата. Модели и ритуали на обличане. Хигиена на съня и среда за спане и почивка. Режим на хранене и пиене. Храната в ранното образование: хранене, хранене и ритуали на хранене. Приготвяне и разпределение на храната. Хигиенни ограничения и препоръки, забрани и заповеди. Меню и концепция за "здравословно хранене". Хранително поведение на децата. Между болестта и здравето в

предучилищното образование. Професии в ранното образование: между здравеопазването и преподаването.

- **Времеви последователности в организацията на ранното образование**
Ранните грижи и образование в перспективата на времевите ограничения. Целодневен, полудневен или по-кратък престой в детското заведение: възприемане на мисията на ранното образование. Анализ на дневните разписания. Гъвкавост и стабилност в подреждането на времето.

Времевата последователност зависи от възрастта на децата. Времеви последователности на деца и времеви последователности на работници в предучилищна възраст. Активно време и пасивно време. Организация на времето на класа и организация на времето на институцията. Ритуализация на времевите последователности и преходи между тях. Социализация и дисциплина във времето.

- **Инструменти за оценка на физическата и учебната среда**

Оценка на средата по отношение на следните критерии: прозрачност, структура, гъвкавост и адаптивност, достъпност на материалите, функционално разнообразие и представяне на децата в средата. Използване на глобалните насоки на ACEI за оценка на образованието в ранна детска възраст. Скала за оценка на средата в ранното детство (ECERS 3). Етнографско наблюдение на средата.

Ресурси

- АBBAS, М. Y., ОTHMAN, М. 2010. Социално поведение на децата в предучилищна възраст във връзка с физическото пространствено определение. *Procedia - Social and Behavioural Sciences*, 5, 935-941. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2010.07.213>. Социалното поведение на децата в предучилищна възраст във връзка с физическото пространствено определение - Science Direct
- BERTI, S., CIGALA, A., SHARMAHD, N. 2019. Ранно детско образование и грижи Физическа среда и детско развитие: Състояние на техниката и преосмисляне на бъдещите насоки и методологии. *Educational Psychology Review*, 31, 991-1021 <https://doi.org/10.1007/s10648-019-09486-0>
- BERTI, S. CIGALA, A., GRAZIA, V. 2022. Как децата представят своите пространства за ОГРДВ? An investigation by means of drawings and interviews (Изследване чрез рисунки и интервюта), *Journal of Environmental Psychology* (Списание за психология на околната среда), том 83, 101854, <https://doi.org/10.1016/j.jenv-вр.2022.101854>
- BRILLANTE, P., MANKIW, S. 2015. Усещане за място: Human geography in the early childhood classroom. *YC: Young Children* 70 (3): 16-23. Усещане за място: Human Geography in the Early Childhood Classroom | NAEYC
- КЛАРК, А. 2010 Г. Трансформиране на пространствата за деца: Участието на децата и възрастните в проектирането на среди за обучение. London: Routledge.
- DUHN, I. 2012 Г. Места за педагогика, педагогика за места. Съвременни проблеми на ранното детство 13 (2), 99-107. Места за педагогика, педагогика за места (sagepub.com)
- ФРАНК, С. 1999 Г. *Етнографски очи: Наръчник на учителя за наблюдение на класната стая*. Portsmouth, NH: Heinemann.
- FREDRIKSEN, В. С. 2012. Осигуряване на материали и пространства за обсъждане на значението в изследователската игра: Отговорности на учителите, *Education Inquiry*, 3(3), 335-352, DOI: 10.3402/edui.v3i3.22039
- HARMS, T., CLIFFORD, R. M., CRYER, D. 2014. Скала за оценка на средата в ранното детство (ECERS 3). New York: Teachers College Press.
- HARRISON, L., J. SUMSION (Eds.) 2014. *Жизнени пространства на обучението и грижите за бебета и малки деца (Lived spaces of infant-toddler education and care)*. Изследване на разнообразни перспективи на теорията, изследванията и практиката. Ню Йорк: Springer.
- JOBB, С. 2019. Власт, пространство и място в образованието в ранна детска

- KIM, J., KIM, K. 2020. (Повторно) осмисляне на полевия опит на учителите в преддипломен стаж през пространствена перспектива. *Journal of Early Childhood Teacher Education*, 41(2), 148 - 161, DOI: 10.1080/10901027.2019.1607633
- KNAUF, H. 2019. Physical Environments of Early Childhood Education Centres (Физическа среда на центровете за ранно детско образование): (1): улесняващи и възпрепятстващи фактори, подкрепящи участието на децата. *International Journal of Early Childhood (Международно списание за ранно детство)*. 51, 355-372
<https://doi.org/10.1007/s13158-019-00254-3>
- LØKKEN, G., MOSER, T. 2012. Пространство и материалност в педагогиката на ранното детство - уводни бележки. *Education Inquiry*, 3(3), 303-315. Пространство и материалност в педагогиката на ранното детство - въвеждащи бележки (tandfonline.com)
- NORDTØMME, S. 2012. Място, пространство и материалност за педагогика в детска градина, *Education Inquiry*, 3(3), 317-333, DOI: 10.3402/edui.v3i3.22037
- RASMUSSEN, K. 2003. Места за деца, места за деца. *Детство*, 11, 155-173. Места за деца - детски места - Ким Расмусен, 2004 (sagepub.com)
- RUTANEN, N. 2017. Пространствена перспектива на ежедневните преходи в рамките на групова грижа за малки деца. In L. Li, G. Quiñones, & A. Ridgway (Eds.), *Studying babies and toddlers* (pp. 49-62). Singapore: Springer.
- SANDELL, E. J., HARDIN, B. J., WORTHAM, S. C. 2010. Използване на глобалния модел на ACEI Guidelines Assessment for Improving Early Education (Оценка на насоките за подобряване на ранното образование), *Childhood Education*, 86:3, 157-160, DOI: 10.1080/00094056.2010.10523137
- SANDO, O. J. 2019. The physical indoor environment in ECEC settings: и физическа активност на децата. *European Early Childhood Journal*, 27(4), 506-519. Пълният текст на статията: The physical indoor environment in ECEC settings: Children's well-being and physical activity (tandfonline.com)
- SATTA, C. 2015. Подходящо място за подходящо детство? Пространствеността на децата в център за игра. In *Children's Spatiality: Embodiment, Emotion and Agency*, ed by A. Hackett, L. Procter and J. Seymour, 178-197. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.
- SPENCER, C., BLADES, M. (ред.). 2006. *Children and their Environments*. Учене, използване и проектиране на пространства. Cambridge: Cambridge

University Press.

- VUORISALO, M., RUTANEN, N., RAITTILA, R. 2015. Constructing relational space in education in early childhood, *Early Years*, 35(1), 67-79, DOI: 10.1080/09575146.2014.985289

ПОДРОБНОСТИ ЗА МОДУЛА	
Заглавие на модула	УЧЕБНА ПРОГРАМА И ПЕДАГОГИКА
Описание на модула	<p>Учебната програма осигурява рамка от цели, съдържание и теми за дейности за придобиване на опит за децата в ранна възраст и ранното детско образование. Тя е инструмент, който укрепва образователната функция на тази грижа, смекчава елементарността и повишава професионализма на предоставяната услуга. Това е инструмент, който има няколко равнища: държавно, регионално, местно, вътрешноучилищно, класно, често допълвано от индивидуални образователни програми, специално за деца със специални потребности. Невинаги всички нива съществуват формално (в много страни не е определена учебна програма за ранна грижа до тригодишна възраст), винаги има поне интуитивни програми за дейности и развитие на ниво специфични групи деца.</p> <p>Учебната програма на всяко ниво може да бъде разнообразна и е свързана с цялостната философия на грижата и ранното обучение. На национално ниво тя може да бъде подробна и ориентирана към съдържанието учебна програма, свързана с подробно определяне на стандартите за резултатите от обучението на децата. Тя може да бъде и много рамкова учебна програма, която се основава на ценностите, насърчавани в образованието. В ранната грижа се предпочита холистична учебна програма, която отчита цялостната социализация и развитие на децата и се адаптира към техните потребности.</p> <p>Ранното образование изисква много специфична учебна програма, която се характеризира с чувствителност и отзивчивост към самите деца. Тя трябва да бъде в реална хармония с характеристиките на развитието на децата и техните настоящи способности и да отговаря на тях. Особено в ранните етапи (за деца под тригодишна възраст) учебната програма не може да се възприема по друг начин, освен въз основа на взаимодействието с настоящите способности на децата.</p> <p>може да бъде ясна.</p>

Описание на модула	Цялостната учебна програма не изключва и насочване към последващо академично обучение и съответна културна социализация. Поради това той изисква и структурирана педагогика в рамките на традиционните области на грамотност (езикова грамотност, математическа грамотност, природонаучна грамотност и др.). И тук обаче педагогиката взема предвид интегрираните подходи и игровите учебни дейности.
--------------------	---

РЕЗУЛТАТИ ОТ УЧЕБНИЯ МОДУЛ (знания и умения)

След успешното завършване на този модул ученикът ще може да:	
L01	Да идентифицира различните форми на учебната програма за ранно обучение в международен план.
L02	Активно използване на официалната учебна програма при разработването на учебни програми за определени групи деца.
L03	Прилагане на учебната програма чрез среда и променливи учебни дейности.
L04	Да разбирате учебната програма, която е съобразена с нуждите и възможностите за развитие на децата.
L05	Преобразувайте учебната програма в смислени дейности за учене и игра.
L06	Разработване на местни и училищни учебни програми. Създаване на
L07	конкретен план за учебни дейности.
L08	Прилагат широк набор от стимулиращи методи на преподаване, като използват подходящи учебни ресурси и материали, които стимулират активното учене на децата.
L09	

ОРИЕНТИРОВЪЧНО СЪДЪРЖАНИЕ (ИЗБРОЯВАНЕ НА ТЕМИТЕ, КОИТО ТРЯБВА ДА БЪДАТ ОБХВНАТИ)

Подробна учебна програма и анотация на съдържанието

- **Учебната програма в исторически контекст и в международно**

сравнение Учебната програма в ранното детство и училищното образование. Раждането на държавната учебна програма и учебните програми на отделните институции. Развитие на ранното детско възпитание и образованието в ранна детска възраст по отношение на техните цели и функции. Централизация на учебната програма в социалистическите режими и в съвременната история на образованието. Глобализация на учебната програма днес. Регулиране на образованието чрез политиката на учебните програми.

- **Учебна програма за малки деца и ранно детство**

Грижи, социализация, подкрепа за развитието и образование. Пресечни точки и акценти в отделните периоди от раждането до постъпването в училище. Непрекъснат учебен план, разделени програми. Необходима ли е учебна програма за малки деца? От грижата за тялото, комуникативната социализация до академичната учебна програма с подготовка за постъпване в училище и готовност за училище. Учебна програма в системата на унитарните и разделените грижи. Дългосрочни и краткосрочни образователни грижи и учебни планове в различните възрасти.

- **Управление на учебната програма**

Разработване на учебни програми и иновации на централно ниво. Субекти, влияещи върху разработването на учебни програми. Политически, професионални и обществени интереси при разработването на учебни програми. Трансфер на държавната учебна програма на местно, регионално и институционално ниво. Учебната програма и родителската общественост. Учебни програми на конкретни заведения за ранна грижа и ранно детско образование. Учебната програма и персоналят на предучилищните заведения. Учебна програма и учебни материали, методически ръководства и учебна среда. Учебна програма в класовете и групите на децата. Участие на общността, родителите и децата в разработването на учебната програма.

- **Цели на учебната програма, учебни стандарти и учебно съдържание**

Функции на ранната грижа и цели на ранното и предучилищното образование. Социални, здравни, икономически и педагогически функции. "Педагогизация" на ранната грижа и ранното детско

образование. Учебни цели във връзка с образователната и социалната функция. Дългосрочни и краткосрочни цели. Цели за развитие на постиженията: когнитивни, социални, емоционални, физическо-моторни. Цели за областите на учебното съдържание. Стандарти за ранни грижи и ранно детско образование. Стандартът като изискване за изпълнение. Подробност или рамка на стандартите за обучение.

- **Отзивчива и цялостна учебна програма**

Светът на детето, прояви на развитие и общуване със средата. Свързаност на физическия, психическия и социалния живот на децата. Действията на децата в околната среда. Чувствителността на грижите и образованието

на проявите на живота на детето. Учебна програма в отговор на потребностите и възможностите на децата за развитие. Сложност, отвореност и цялостност на учебната програма. Съвързване на учебната програма с ежедневието, семейната среда и общността. Комуникативност на средата, гъвкавост на целите и пропускливост на развитието, грижата, социализацията и образованието. Благополучие и удовлетвореност на децата.

- **Включваща учебна програма и индивидуализация на ранното обучение**

Културно, социално и индивидуално разнообразие на малките деца. Учебната програма като възможност за всяко дете. Универсален дизайн на обучението. Принципи на приобщаващото образование: участие на всяко дете, подкрепа на децата и учителите, ориентация към потенциала на децата, гъвкавост на учебната програма и средата, сътрудничество с родителите и общността. Премахване на пречките пред участието в образованието в ранна детска възраст. Обща учебна среда и индивидуализиран подход към развитието. Индивидуални програми за развитие. Мерки за подкрепа в съответствие със специфичните нужди на децата.

- **Учебна програма и образователни области**

Общи области на развитие и специфични съдържателни области на предучилищното образование. Взаимовръзка в рамките на цялостния подход. Области: физическо развитие, комуникация и език, личностно, социално и емоционално развитие. Съдържателни области: ранна грамотност, математически представи, разбиране на заобикалящия свят, изразително изкуство и дизайн. Интегриране на областите и областите в програмите и плановете за дейности за ранно детско възпитание и образование. Изразяване на областите и съдържанието в учебни документи и програми. Учебни дейности във връзка с областите на съдържанието.

- **Разработване на учебни програми за ранни грижи и образование в ранна детска възраст**

Планиране на специфични програми за ранни грижи и образование в ранна детска възраст. Годишни и краткосрочни плановете за обучение. Изготвяне на плановете за обучение. Учебни цели в учебния план. Учебният план като дизайн на учебните дейности. Отговорност за учебния план и неговото изпълнение. Учебен план и гъвкавост на учебния план. Учебни дейности, рутинни дейности и нормална рутина на учебния план. Учебната програма като пакет от учебни материали и дизайн на учебните дейности. Стабилност на учебната програма и иновации. Учебната програма като инструмент за комуникация и сътрудничество със семейството и по-широката среда. Формалност и

функционалност на учебните програми.

- **Педагогически методи**

Методите като цялостен подход към децата и тяхното развитие. Методът като стратегия за общуване на възрастни и деца и в общуването на деца. Методите във връзка с областите на развитие и съдържателните области на обучение. Методите като регулиране на действията на децата и

дейности. Методи във връзка с индивидуални и групови дейности. Методи и учебна среда. Гъвкавост и вариативност на методите. Естественост на методите спрямо способностите на децата. Методически материали. Играта като естествен метод на учене. Учебни дейности, ръководени от децата и от учителя. Методи в режим на деня.

- **Учебни материали и учебна среда**

Околна среда по отношение на стимулирането на децата. Околна среда и учене. Материално осигуряване на учебните дейности. Образователни материали и техният подбор. Ресурси за създаване на дидактически материали. Игрушки и тяхното качество. Природни и изкуствени учебни материали. Учебни материали във връзка с отделните компоненти на учебната програма. Дигитализация на учебната среда. Екологични аспекти на учебните материали. Безопасност на материалната среда. Учебни материали в екстериор и интериор. Учебен материал във връзка с културното и социалното многообразие на децата.

- **Оценка на учебната програма**

Оценка на учебните програми на държавно, местно, училищно и класно ниво. Конфронтация на планираните, прилаганите и постигнатите учебни програми. Иновация на учебната програма в съответствие с резултатите от оценяването. Оценяването като инструмент за контрол и инструмент за иновации. Оценяване чрез образователните стандарти. Оценка на дизайна и функционалността на учебните програми. Инструменти и процедури за оценяване. Оценка и ефективност на учебната програма. Външно и вътрешно оценяване на учебните програми. Промени в учебните програми и иновации в тях. Оценяване в индуктивния и дедуктивния процес на разработване на учебни програми.

- **Оценка на напредъка на децата**

Формиращото оценяване като естествена част от процеса на учене и развитие. Ежедневно наблюдение на децата и редовното му отразяване. Наблюдение на успеха, напредъка, интересите и практиките на децата в обучението. Споделяне на резултатите от наблюденията с родителите и целия екип, участващ в грижите. Рекордиране на напредъка. Етапи на официалната обработка на оценката като продукция за детето. Информационно насищане на доклада за детето. Документиране на напредъка в обучението на децата. Портфолиото като материал за документиране. Оценката като инструмент за индивидуализиране на образованието и избор на мерки за подкрепа.

Ресурси

- ANNING A., EDWARDS A. 1999. Насърчаване на ученето на децата от раждането до петгодишна възраст: Вж. Buckingham: Open University Press.
- FILE, N., MUELLER, J. J., WISNESKI, D. B. (Eds.). 2012. Curriculum in early childhood education: Преразглеждане, преоткриване и обновяване. New York, NY: Routledge.
- HEDGES, H., COOPER, M. 2014. Ангажиране с цялостните резултати на учебната програма: Деконструиране на "работните теории". *International Journal of Early Years Education*, 22(4), 395_408. doi: 10.1080/09669760.2014.968531
- HEDGES, H., CULLEN, J. 2005. Subject Knowledge in Early Childhood Curriculum and Pedagogy (Знания за предмета в учебната програма и педагогиката за ранно детство): Вярвания и практики. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 6(1), 66-79. <https://doi.org/10.2304/ciec.2005.6.1.10>
- HORN, E., PALMER, S. B., BUTERA, G. B., LIEBER, J. A. et al. 2015. Шест стъпки към Приобщаваща учебна програма за предучилищна възраст: Основана на UDL рамка за детско училище. Brookes Publishing
- Учебна програма и индивидуализация за бебета и малки деца. Национална инициатива за грижи за бебета и малки деца @ ZERO TO THREE, февруари 2010 г. Модул за учебна програма и индивидуализация за кърмачета и малки деца (yumpu.com)
- JANČEC, L., VORKAPIČ, S. T., VODOPIVEC, J. L. 2015. Hidden Curriculum Determinants in (предучилищни) институции: Имплицитно познание в действие. In J. Zhend (Ed.) *Exploring Implicit Cognition: Учене, памет и социални когнитивни процеси*. IGI Global, 2015 г., стр. 216-242. <https://doi.org/10.4018/978-1-4666-6599-6.ch011>
- JIAHONG SU, WEIPENG YANG, HUI LI. 2023. A Scoping Review of Studies on Coding Curriculum in Early Childhood: Investigating Its Design, Implementation, and Evaluation (Обхватен преглед на изследванията върху учебната програма за кодиране в ранното детство: изследване на нейния дизайн, имплементация и оценка), *Journal of Research in Childhood Education* (Списание за изследвания в областта на детското образование), 37(2), 341-361, DOI: 10.1080/02568543.2022.2097349
- KAGAN, S. L., KAUERZ, K., JUNUS, H. 2022. Програми за предучилищно образование: Ефективни учебни програми. In: *Детски градини в България:*

списание за образование. 44(6), 573-580. Словашката реформа на учебната програма за предучилищно образование и емоциите на учителите: Анализ на публикации във Facebook | SpringerLink

- KNECHEL, M. 2021. Как да създадем план на урока за малки деца. Блог за ранно детско образование.
<https://www.himama.com/blog/how-to-create-a-lesson-plan-for-toddlers/>
- LALLY, J. R. 2000. Бебетата имат собствена учебна програма. Отзивчив подход към планирането на учебни програми за бебета и малки деца. *Head Start Bulletin*, 67, 6-7. http://eclkc.ohs.acf.hhs.gov/hslc/ecdh/eecd/Curriculum/Definition%20Requirements/edudev_art_0032_071005.html
- MAVIDU, A., KAKANA, D. 2019. Диференцирано обучение в практиката: Диференцирано обучение в детската градина. *Creative Education*, 10(3), 535-554. Differentiated Instruction in Practice (Диференцирано обучение в практиката): (scirp.org) Диференцирано обучение: адаптиране на учебния план в детската градина (scirp.org)
- MOSS, P. 2013. Връзката между ранното детство и задължителното образование: Правилен политически въпрос. In P. Moss (Ed.), *Early childhood and compulsory education (Ранното детство и задължителното образование): Reconceptualising the relationship* (pp. 2-49). Abingdon: Routledge.
- PETERSEN, S. H., WITTMER, D. S. 2008. Развитието на бебето и малкото дете и планирането на програми, отговарящи на нуждите: Подход, основан на взаимоотношенията. Saddle river, NJ, Pearson Education Inc.
- PUPALA, B., MASARYKOVÁ, D. (Eds.) 2021. Методическо ръководство за културно и социално многообразие в предучилищното образование. Методическо ръководство за учители в предучилищна възраст. Bratislava: Raabe. <https://www.kusodiv.com/sk/files/>
- PUPALA, B., YULINDRASARI, H., RAHARDJO, M. M. 2022. Diversity and центризм в две противоположни системи за образование и грижи в ранна детска възраст: Словакия и Индонезия. *Human Affairs*, 32(2), pp. 145-161. <https://doi.org/10.1515/humaff-2022-0012>
- РАЙФЕЛ, С. 2014. Развиващи игри в класната стая. In L. Brooker, M. Blaise, & S. Edwards (Eds.), *The SAGE handbook of play and learning in early childhood* (pp. 157_168). Лондон: Sage.
- ROOPNARINE, J., JOHNSON, J. (Eds.). 2013. Подходи към образованието в ранна детска възраст. (6th ed.). New York, NY: Pearson.

Реджо Емилия. *International Journal of Early Years Education*, 11(1), 57-67.
doi:10.1080/0966976032000066091

- Стратегии и дейности: Бебе и дете. Стандарти за детско развитие и ранно обучение в Арканзас. (2018). Проекти за ранна грижа и образование, Колеж по образование и здравни професии, Университет на Арканзас. https://ecerp.uark.edu/_resources/pdf_other/06_division_materials/strategies_activities_infant_toddler2018.pdf
- WOOD, E. 2013. *Play, learning and the early childhood curriculum* (3-то издание). Лондон: Sage.
- WOOD, E., HEDGES, H. 2016. Curriculum in early childhood education: critical questions about content, coherence, and control, *The Curriculum Journal*. 27(3), 387-405, DOI: 10.1080/09585176.2015.1129981

ПОДРОБНОСТИ ЗА МОДУЛА	
<p>Заглавие на модула</p> <p>Описание на модула</p>	<p>ВЪЗПИТАТЕЛИ И ЛИЦА, ПОЛАГАЩИ ГРИЖИ ЗА ДЕЦА В РАННА ДЕТСКА ВЪЗРАСТ</p> <p>Образованието и грижите в ранна детска възраст играят ключова роля за цялостното развитие на малките деца. В тази област се признава критичният период на развитие от раждането до 6-годишна възраст, като се подчертава значението на осигуряването на грижовна и стимулираща среда през тези формиращи години. Образованието и грижите в ранна детска възраст обхващат редица дейности, насочени към насърчаване на физическото, когнитивното, социалното и емоционалното благополучие на децата. То включва създаването на приобщаваща и подкрепяща среда, в която децата могат да изследват, учат и развиват своя уникален потенциал.</p> <p>Този модул обхваща историята, предизвикателствата и променящата се роля на професионалистите, отговорни за грижите и образованието на малки деца (до 6-годишна възраст). В цялата европейска история се признава значението на ранното детско образование и грижите за децата за осигуряване на здрава основа за тяхното развитие. Областта се е развила от неформални условия до структурирани институции, като ясли, детски градини и предучилищни заведения, където професионалистите играят решаваща роля в грижата за физическото, социалното, емоционалното и познавателното развитие на малките деца. Европейските държави са постигнали значителен напредък в създаването на политики и рамки в подкрепа на образованието в ранна детска възраст, като са се фокусирали върху стандартите за качество, достъпа и приобщаването.</p> <p>Въпреки това областта на образованието и грижите в ранна детска възраст е изправена и пред няколко исторически и настоящи предизвикателства. Едно от най-значимите предизвикателства е продължаващото неравенство между половете в тази професия. Въпреки нарастващото признаване на значението на образованието в ранна детска възраст, то все още се разглежда предимно като женска работа.</p>

<p>Описание на модула</p>	<p>способности за възпитание и грижи и разбиране на детското развитие. Балансирането на тези многобройни роли и задоволяването на разнообразните нужди на децата, семействата и общностите може да се окаже трудна задача. Освен това признаването и професионалният статут на педагозите в ранна детска възраст се различават в отделните европейски страни, което води до различия в условията на труд, заплащането и достъпа до възможности за професионално развитие.</p> <p>През последните години се обръща все по-голямо внимание на преодоляването на предизвикателствата и повишаването на професионализацията на възпитателите и грижещите се за деца в ранна възраст в Европа. Полагат се усилия за повишаване на статута на професията, осигуряване на подходящо обучение и квалификация, подобряване на условията на труд и осигуряване на справедливо възнаграждение. Професионалните мрежи, профсъюзите и международните организации играят решаваща роля в застъпничеството за правата и благосъстоянието на професионалистите в ранна детска възраст, като същевременно улесняват обмена на знания и сътрудничеството между държавите. Непрекъснатият ангажимент за справяне с предизвикателствата и насърчаване на висококачествено образование и грижи в ранна детска възраст е от съществено значение за възпитанието на следващото поколение европейски граждани и за насърчаване на по-приобщаващо и справедливо общество.</p> <p>В този модул се прави задълбочен преглед на професионалната област на предучилищното образование и възпитание, като се подчертава решаващата роля на професионалистите в грижата и подкрепата за цялостното развитие на малките деца. Участниците ще проучат историческите, етичните, професионалните и социокултурните измерения, които оформят практиката на предучилищните педагози и лицата, полагащи грижи.</p>
---------------------------	--

РЕЗУЛТАТИ ОТ УЧЕБНИЯ МОДУЛ (знания и умения)	
	След успешното завършване на този модул ученикът ще може да:
L01	Разберете историческото развитие на професията на образованието и грижите в ранна детска възраст в европейски контекст, включително ключови фигури, движения и влиятелни педагогически подходи.
L02	Да анализира и критично да оценява етичните съображения и отговорности на възпитателите и лицата, полагащи грижи в ранна детска възраст, във връзка с правата на децата, зачитането на многообразието и приобщаващите практики.
L03	Разглеждане и осмисляне на професионалния статут и идентичност на възпитателите и лицата, полагащи грижи в ранна детска възраст, проучване на предизвикателствата, пред които са изправени, и стратегиите за насърчаване на признаването и напредъка в областта.
L04	да разберат мултидисциплинарния характер на образованието и грижите в ранна детска възраст, както и значението на интегрирането на педагогическия опит с уменията за възпитание и грижи.
L05	Да идентифицират и анализират предизвикателствата и възможностите, свързани с професионалния статус и идентичност на възпитателите и лицата, полагащи грижи в ранна детска възраст, и да предложат стратегии за укрепване на системите за професионално признаване и подкрепа в собствения им практически контекст.
L06	да идентифицират и оценят неравнопоставеността между половете в рамките на професията на възпитателя в ранна детска възраст и да предложат стратегии за насърчаване на равенството между половете.
L07	да оценят въздействието на неравнопоставеността между половете в професията, като анализират критично историческите и културните фактори, които допринасят за възприемането на образованието и грижите за деца в ранна детска възраст като предимно женска област.
L08	Проучване на ролята на професионалните съюзи и международните организации за защита на правата, благосъстоянието и професионалното развитие на специалистите в ранна детска възраст и анализиране на тяхното въздействие върху областта.
L09	
L10	

ОРИЕНТИРОВЪЧНО СЪДЪРЖАНИЕ (СПИСЪК НА ТЕМИТЕ, КОИТО ТРЯБВА ДА БЪДАТ РАЗГЛЕДАНИ)

Подробна учебна програма и анотация на съдържанието

• История на професията в европейски контекст

Историята на образованието и грижите за деца в ранна детска възраст в Европа се характеризира с разнообразни подходи и практики, които са се развивали с течение на времето. В европейския контекст ранното детско образование и грижите за деца могат да бъдат проследени до XIX в., когато пионери като Фридрих Фрьобел и Мария Монтесори полагат основите на съвременните педагогически принципи. Ръстът на индустриализацията и урбанизацията водят до създаването на детски градини и други институции за ранно детство, осигуряващи грижи и образование за малки деца. Днес в европейските страни съществуват различни модели и рамки за образование и грижи в ранна детска възраст, които отразяват културния, социалния и образователния контекст на всяка нация.

В хода на историята ролята на възпитателите и работниците в предучилищна възраст се е развила значително, превръщайки се от обикновена нискоквалифицирана професия на медицинска сестра във високоспециализирана и професионализирана област. В ранните си етапи предучилищното възпитание често се е разглеждало като форма на основни грижи и надзор, като не се е обръщало особено внимание на педагогиката или образователните методики. Въпреки това, когато обществото признава изключителното значение на образованието в ранна детска възраст за формиране на детското развитие, професията започва да претърпява постепенна педагогическа трансформация. С нарастващото осъзнаване на въздействието на опита в ранното обучение възпитателите и служителите в предучилищното образование започват да поемат по-сложни и многостранни роли, като интегрират в работата си образователни практики и учебни програми, съобразени с възрастта.

Тъй като значението на образованието в ранна детска възраст става все по-очевидно, нараства търсенето на висококвалифицирани и компетентни специалисти в тази област. Това доведе до засилване на професионализацията, като за някои категории професии се изискваше висше образование и специализирано обучение. Днес от педагозите и работещите в предучилищна възраст се очаква да притежават задълбочени познания за детското развитие, теориите за учене и ефективните стратегии за преподаване.

Преглед на развитието и еволюцията на образованието и грижите за деца в ранна възраст в Европа. Ключови фигури и пионери в областта на образованието в ранна детска възраст в Европа. Исторически етапи и значими събития, които са формирали професията. Сравнителен анализ на подходите и политиките. Законодателна и политическа рамка за образованието в ранна детска възраст в европейските страни. Сравнение на практиките в областта на образованието в ранна детска възраст в различните страни/региони.

- **Етика на педагозите в ранна детска възраст и професионалните възпитатели**

Етиката играе решаваща роля в практиката на педагозите и професионалните възпитатели в ранна детска възраст. Те са отговорни за спазването на благосъстоянието и правата на децата, за които се грижат. Етичните съображения включват поддържане на поверителност, осигуряване на уважително взаимодействие и предоставяне на приобщаващи и справедливи възможности за всички деца. Специалистите в ранното детство се справят с етични дилеми, свързани с културното многообразие, приобщаването, дисциплината и балансирането на нуждите на отделните деца с тези на групата. Етичните кодекси и професионалните стандарти дават насоки при вземането на решения и насърчават етичното поведение в тази област.

Етични съображения в образованието и грижите за деца в ранна възраст. Принципи и ценности, определящи етичните практики в професията. Етични дилеми и предизвикателства, с които се сблъскват възпитателите и лицата, полагащи грижи в ранна детска възраст. Етични кодекси и професионални стандарти в Европа. Ролята на етиката за насърчаване на качествени грижи и образование за малки деца. Зачитане на правата, достойнството и автономността на децата. Конфиденциалност и неприкосновеност на личния живот в условията на ранното детство. Исторически и настоящи предизвикателства. Етични дилеми в практиката. Намиране на баланс между най-добрите интереси на децата и външния натиск.

- **Професионален статус и идентичност**

Възпитателите и лицата, полагащи грижи в ранна детска възраст, се намират в областите на образованието, грижите, социалните грижи и здравеопазването. Те играят решаваща роля в развитието на децата, като подпомагат тяхното обучение, благополучие и социализация. Въпреки това хибридната професионална роля често е лишена от признание и ясна професионална идентичност. Професионалистите в ранна детска възраст са изправени пред предизвикателства, свързани с обществените възприятия, ниското заплащане и ограничените възможности за професионално развитие. Полагат се усилия за издигане на професионалния статус и идентичност на възпитателите и лицата, полагащи грижи за деца в ранна възраст, чрез професионално развитие, програми за сертифициране и застъпничество за подобряване на условията на труд и справедливо възнаграждение.

Основни компетентности и умения за педагози в ранна детска възраст. Професионално признаване и предизвикателства. Сравнителен анализ на професионалния статус. Професионално развитие в областта на образованието в ранна детска възраст. Ключови компетенции и умения

за педагозите в ранното детство. Предизвикателства пред професионалната идентичност. Сравнителен анализ на програмите за обучение и квалификация. Основни компетенции и умения, необходими за педагозите в ранното детство. Работа в екип и сътрудничество. Сравнителен анализ на интердисциплинарни подходи за подкрепа на детското развитие. Ефективна комуникация и сътрудничество между професионалистите. Условия на труд, заплати и придобивки. Настоящи предизвикателства и необходими подобрения.

- **Пресичане на професии**

Професионалният статут и идентичност на възпитателите и лицата, полагащи грижи в ранна детска възраст, заемат уникална позиция в пресечната точка на различни дисциплини, включително образование, грижи, социални грижи и здравеопазване. Тяхната роля се простира отвъд традиционните образователни практики, като обхваща холистичен подход за подкрепа на растежа и развитието на малките деца. Като професионалисти в тази област те се ориентират в сложния пейзаж на осигуряване на качествено образование, като същевременно отговарят на разнообразните нужди на децата, семействата и общността. Тази дифузия на професионалните отговорности изисква многостранен набор от умения, съчетаващ педагогически опит с възпитателни и обгрижващи способности, както и разбиране на детското развитие и социалната динамика.

Професионалната идентичност се формира от признаването на взаимовръзката между образованието, грижите, социалните грижи и здравеопазването за насърчаване на оптималното развитие на детето. Това признание изисква съвместен подход, тъй като професионалистите в тази област често си сътрудничат със семейства, доставчици на здравни услуги, социални работници и други специалисти, за да предоставят цялостна подкрепа на малките деца и техните семейства. Мултидисциплинарният характер на тяхната работа подчертава значението на непрекъснатото професионално развитие, тъй като педагозите и лицата, полагащи грижи в ранна детска възраст, трябва да бъдат информирани за най-новите изследвания, практики и политики в тези разнообразни области.

Разпространение на набори от професионални умения. Интеграция на образованието, грижите, социалните грижи и здравеопазването. Сравнителен анализ на наборите от професионални умения в различните страни. Професионално признаване и предизвикателства. Различия в професионалните ста- туси и квалификации в различните региони. Предизвикателства при постигането на професионално признание и напредък.

- **Права на професионалистите, работещи в областта на образованието и грижите в ранна детска възраст**

Професионалистите в ранна детска възраст имат право на справедливи условия на труд, включително адекватно заплащане, разумно работно време и достъп до възможности за професионално развитие. Те трябва да имат автономия да вземат решения въз основа на своя опит и познания за детското развитие. Освен това

професионалистите имат право на безопасна и подкрепяща работна среда, която насърчава тяхното физическо и психическо благополучие. Усилията за застъпничество се фокусират върху признаването на важността на професионалистите в ранното детство и осигуряването на техните права за гарантиране на висококачествени грижи и образование за малките деца.

Въведение в правата в образованието и грижите в ранна детска възраст. Правна рамка и международни конвенции. Професионални права и отговорности. Права и условия на труд. Права, свързани със здравето и безопасността. Професионално развитие и продължаващо обучение. Баланс между професионалния и личния живот и благополучие.

Застъпничество и колективни действия. Насърчаване на многообразието и приобщаването. Бъдещи предизвикателства и възможности. Застъпничество за правата на децата и качествено образование в ранна детска възраст.

- **Неравенство между половете в професията**

Неравнопоставеността между половете продължава да съществува в професията на възпитателя в ранна детска възраст, където тя все още се възприема предимно като женска работа. Този дисбаланс между половете се отразява на разнообразието в професията и затвърждава стереотипите. В момента се полагат усилия за оспорване на тези полови норми и за насърчаване на равенството между половете в тази област. Насърчаването на мъжете да навлязат в професията, предоставянето на възможности за професионално израстване и преодоляването на предразсъдъците са някои от стратегиите, използвани за насърчаване на равенството между половете. Признаването и оценяването на приноса на всички професионалисти в ранното детство, независимо от пола, е от съществено значение за създаването на приобщаваща и разнообразна работна сила.

Исторически перспективи: Ролите на половете в образованието и грижите в ранна детска възраст. Въздействие на неравенството между половете върху професионалните възможности и напредъка. Предизвикателства, пред които са изправени мъжете професионалисти в областта на образованието и грижите в ранна детска възраст. Насърчаване на равенството между половете в професията. Разчупване на стереотипите: Насърчаване на участието на мъжете в образованието и грижите в ранна детска възраст. Противоедействие на предразсъдъците и предубежденията в детските заведения. Разбиране на половите стереотипи и предразсъдъци в професията. Овластяване на жените в ръководни роли в образованието и грижите в ранна детска възраст. Стратегии за създаване на приобщаваща и справедлива по отношение на пола работна среда.

- **Професионални съюзи и международни организации в ранното**

детство Професионалните съюзи и международните организации играят решаваща роля в защитата на правата и благосъстоянието на професионалистите в ранното детство. Организации като Световната организация за образование в ранна детска възраст (ОМЕР) и Международната асоциация за образование в ранна детска възраст (ACEI) предоставят платформи за създаване на професионални мрежи, обмен на знания и колективни действия. Те се застъпват за политики, които подпомагат висококачественото образование и грижи

в ранна детска възраст, насърчават възможностите за професионално развитие и гарантират правата и благосъстоянието на професионалистите по света. Тези организации също така си сътрудничат с правителства, неправителствени организации и други заинтересовани страни, за да оформят политиките и практиките в областта на ранното детско образование.

Значение на професионалните асоциации и съюзи. Колективно договаряне и застъпничество за справедливо третиране. ОМЕР (Световна организация за ранно детско образование). ACEI (Международна асоциация за детско образование). Цели, дейности и инициативи. Възможности за създаване на професионални мрежи и сътрудничество.

- **Синдром на прегаряне в професията**

Специалистите в ранното детство са изложени на риск от прегаряне поради взискателния характер на работата им. Изгарянето се характеризира с емоционално изчерпване, деперсонализация и намалена лична удовлетвореност. Фактори като голямото работно натоварване, високите нива на стрес и ограничените ресурси допринасят за прегарянето в тази професия. Разпознаването на признаците и симптомите на прегарянето е от решаващо значение за предотвратяване на негативните му последици върху благосъстоянието на професионалистите и качеството на грижите, предоставяни на децата. Стратегиите за превенция и преодоляване на прегарянето включват практики за грижа за себе си, организационни системи за подкрепа и създаване на положителна и подкрепяща работна среда.

Разбиране на синдрома на прегаряне в образованието и грижите в ранна детска възраст. Разпознаване на признаците и симптомите на бърнаут. Причини и рискови фактори за прегаряне в професията. Въздействие на прегарянето върху професионалистите, децата и организациите. Стратегии за самопомощ за предотвратяване на прегарянето. Изграждане на устойчивост и емоционално благополучие. Създаване на подкрепяща работна среда за борба с прегарянето. Техники за управление на стреса за професионалисти в ранното детство. Търсене на помощ и подкрепа: Ресурси за възстановяване след прегаряне. Насърчаване на баланса между професионалния и личния живот и устойчиви практики

Ресурси

- KAMERMAN, S. B. 2006. Глобална история на образованието и грижите в ранна детска възраст. UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000147470>
- KAMERMAN, S. B. 2000. Политики за родителски отпуск: Съществен елемент в политиките за образование и грижи в ранна детска възраст. *Social policy report*, 14(2), 1-16. <https://www.srcd.org/sites/default/files/file-attachments/spr14-2.pdf>
- Европейска комисия. 2011. Ключови данни за образованието и грижите в ранна детска възраст в Европа. <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/5785249/EC-01-14-484-EN.PDF/cbdf1804-a139-43a9-b8f1-ca5223eea2a1>
- PENN, H. 2009 Г. *Образование и грижи в ранна детска възраст: Ключови изводи от изследванията за създателите на политики*. Европейска комисия, Генерална дирекция "Образование и култура". <https://repository.uel.ac.uk/download/e0809607ba5b3644fad8fa7fed-39d7ddf89c45c3aa318e1b55af38fe2eb1b1d/573714/ecsec-report-pdf.pdf>
- CAMPBELL, E. 2003. Морални уроци: Етичната роля на учителите. *Education- al research and evaluation*, 9(1), 25-50. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1076/edre.9.1.25.13550>
- DAHLBERG, G., MOSS, P. (Eds.). 2005. *Ethics and politics in early childhood education (Етика и политика в образованието в ранна детска възраст)*. Routledge. https://www.researchgate.net/publication/289653162_Ethics_and_Politics_in_Early_Childhood_Education
- RODD, J. 2020. *Leadership in early childhood (Лидерство в ранното детство): Пътят към професионализма*. Routledge. <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9781003116295/leadership-early-childhood-jillian-rodd>
- СКАТЕБОЛ, ДЖ., АДАМСЪН, Е., УУДРОУ, Ч. 2016. Преразглеждане на професионализма от периферията. *Early Years*. 36. 1-16. 10.1080/09575146.2015.1121975. https://www.researchgate.net/publication/292188769_Revisioning_professionalism_from_the_periphery
- MILLER, L., CAMERON, C. (Eds.). 2013. *Образованието и грижите в ранна детска възраст като професия: Вж.* Routledge. <https://uk.sagepub.com/en-gb/eur/international-perspectives-in-the-early-years/book239253?page=1#preview>

- FUKKINK, R. 2019. Interprofessional collaboration in early childhood education and care (Междупрофесионално сътрудничество в образованието и грижите за деца в ранна възраст). 10.13140/RG.2.2.20039.14241. https://www.researchgate.net/publication/333381295_Interprofessional_collaboration_in_early_childhood_education_and_care
- HADDAD, L. 2006. Интегрирани политики за образование и грижи в ранна детска възраст: предизвикателства, капани и възможности. *Cadernos de Pesquisa*. 36. 519-546. <https://www.scielo.br/j/cp/a/Zp5TJLLG7JRPPhsMQnvcYH6R/?format=pdf&lang=en>
- BRENNAN, D., NIEUWENHUIS, R. (Eds.). 2018. The centrality of community In *The Routledge handbook of global child welfare* (Наръчник на Routledge за глобалното благосъстояние на децата). Palgrave Macmillan. <https://www.routledgehandbooks.com/doi/10.4324/9781315672960>
- Организация за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР). 2019. Starting strong VI: Supporting Meaningful Interactions In Early Childhood Education And Care (Силно начало VI: Подкрепа за смислени взаимодействия в образованието и грижите в ранна детска възраст). OECD Publishing. <https://www.child-encyclopedia.com/sites/default/files/2021-10/starting-strong-VI.pdf>
- SPENCE K., CLAPTON G. 2018 г. "Балансът между половете в работната сила в сферата на грижите за деца: In Colwyn Trevarthen, Jonathan Delafield-Butt, and Aline-Wendy Dunlop (eds), *The Child's Curriculum*: (Оксфорд, 2018 г.; онлайн издание, Oxford Academic, 18 октомври 2018 г.), <https://doi.org/10.1093/oso/9780198747109.003.0010>
- BALKA, E., WAGNER, I. 2021. Исторически поглед върху изследванията на женския труд. Компютърно поддържана съвместна работа (CSCW). 30. 1-55. 10.1007/s10606-020-09387-9. https://www.researchgate.net/publication/346534304_A_Historical_View_of_Изследвания_на_женския_труд
- BROUWERS, A., TOMIC, W. 2000. Надлъжно проучване на прегарянето на учителите и възприеманата самоефективност при управлението на класа. *Teaching and Teacher Education*, 16(2), 239-253. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0742051X99000578>
- MASLACH, C., LEITER, M. P. 2005. Стрес и прегаряне: Критичните изследвания. In C. L. Cooper, J. C. Quick (Eds.), *The Handbook of stress and health*: (стр. 155-172). Wiley. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/book/10.1002/9781118993811>
- NG, J., ROGERS, M., MCNAMARA, C. 2023. Изгаряне на педагозите в ранна детска възраст: Систематичен преглед на детерминантите и ефективността на интервенциите. *Issues in Educational Research*, 33(1), 173-206. <http://www.iier.org.au/iier33/ng.pdf>

- EURYDICE, EUROSTAT. 2018. Осигуряване на качествено образование и грижи в ранна детска възраст. Европейска комисия. https://abdigm.meb.gov.tr/meb_iys_dosy-alar/2019_12/05140237_OECD_QUALITY_ECEC.pdf

ПОДРОБНОСТИ ЗА МОДУЛА	
Заглавие на модула	ПАРТНЬОРСТВА СЪС СЕМЕЙСТВА И ОБЩНОСТИ
Описание на модула	<p>Участието на родителите винаги е било съществен елемент от сътрудничеството между педагози, деца и семейства. Родителите, които се считат за една от заинтересованите страни в общността на детската ясла/детската градина, играят огромна роля в образователната и екологичната трансформация на детето. Родителите, които създават условия за развитие и учене от ранните години и които подкрепят развитието и социализацията на детето у дома, имат по-голяма вероятност да очакват по-добри академични резултати и училищна кариера на детето си от тези, които не участват активно в подпомагането на дейностите и ученето на детето си от ранните години.</p> <p>Родителите са първите модели за подражание на детето и играят важна роля в живота му. След това учителите в детската ясла и детската градина също заемат тази позиция. Проактивната комуникация между тези два канала може да има положително въздействие върху образователния опит и развитието на детето.</p> <p>Участието на родителите не трябва да се превежда просто като "участие", тъй като то по-добре изразява добавената стойност, която този термин носи, включително родителски отговорности, комуникация, доброволческа дейност и сътрудничество с институциите и с по-широката общественост.</p> <p>Родителските отговорности означават: създаване на условия за жилище, здраве и безопасност; открито и честно взаимодействие с детето и с другите родители, подпомагане на условията за развитие и обучение на детето; създаване на интеграция в детската ясла/детската градина, участие в живота на детската ясла/детската градина и участие във вземането на решения в родителските органи на институциите.</p> <ul style="list-style-type: none"> • сътрудничеството трябва да насърчава самочувствието на родителите, техните родителски умения и чувството им за собствена ефикасност.

Описание на модула	Този модул обхваща теми, свързани с взаимодействието със семействата и общностите в областта на образованието и грижите в ранна детска възраст. Модулът предоставя и добри практики за ангажиране на семействата и общностите в съответствие с нуждите на специалистите по ранно детско възпитание и образование.
--------------------	---

РЕЗУЛТАТИ ОТ УЧЕБНИЯ МОДУЛ (знания и умения)

След успешното завършване на този модул ученикът ще може да:

L01	Да разбира термините, принципите и характеристиките на партньорството със семействата и общностите, ролята на семействата във функцията на институционалното образование.
L02	Планиране на формите и действията за проактивно и стимулиращо родителско участие, което осигурява ефективна комуникация и сътрудничество с родителите.
L03	Да разбира и използва начините и формите на конструктивна и подходяща комуникация, съпричастност и обратна връзка (докладване).
L04	Организирайте редовни срещи, обсъждания и супервизии по такъв начин, че те да дават възможност за ефективна комуникация и взаимодействие между децата, между учителя и децата, както и между яслите/детските градини/училищата/центровете за социална закрила и т.н.
L05	Хармонизиране на формите, нуждите и изискванията за партньорство между семействата и детските ясли/градини в съответствие с улесняването и организирането на родителски срещи, проучвания на случаи и дискусии.
L06	Изграждане на усещане за общност чрез подпомагане на семействата да се чувстват комфортно в разговорите си с персонала и педагозите и увеличаване на сътрудничеството между семейството и педагозите при планирането на качествени резултати за децата.
L07	Споделяне на информация и гледни точки за всяко дете и участие в споделено вземане на решения, които отговарят на нуждите на децата, отразяват удовлетворението и здравето на децата.
L08	

ОРИЕНТИРОВЪЧНО СЪДЪРЖАНИЕ (СПИСЪК НА ТЕМИТЕ, КОИТО ТРЯБВА ДА БЪДАТ РАЗГЛЕДАНИ)

Подробна учебна програма и анотация на съдържанието

- **Семействата и училищата (детските градини) като партньори**

Партньорството между семейството и училището е споделена отговорност и реципрочен процес, при който училищата и други агенции и организации в общността ангажират семействата по смислен и културно подходящ начин, а семействата поемат инициативата активно да подкрепят развитието и обучението на децата си. Изграждането на ефективни партньорства със семействата изисква целият училищен персонал (администратори, учители и помощен персонал) да създаде училищна среда, която приветства родителите и ги насърчава да задават въпроси, да изразяват опасения и да участват по подходящ начин във вземането на решения. За изграждането на партньорства е необходимо също така да се осигури на родителите информацията и обучението, от които те се нуждаят, за да участват и да бъдат ангажирани в обучението на децата си. Училищата, които най-успешно подкрепят родителите, надхвърлят традиционните определения за родителско участие в по-широк смисъл - родителите като пълноправни партньори в образованието на децата си

- **Успешни подходи за включване на семейството в образованието**

Училищата (детските градини), които имат успешни партньорства с родителите, които разглеждат постиженията на учениците като споделена отговорност, и всички заинтересовани страни, включително родители, администратори, учители и лидери на общността - играят важна роля в подкрепа на ученето на децата. Ангажираност на семейството е, когато семействата и педагозите, включително учителите и администраторите, си партнират, за да споделят отговорността за подкрепа на ученето на децата. Възпитателите могат да свържат семействата с възможности за активен принос към училищната общност, да поставят цели за учене и да създадат силна домашна среда за учене. Семействата разбират нуждите, силните страни и областите на развитие на детето си и използват това разбиране, за да информират педагозите за стратегиите, които използват. Успешните партньорства между училището и семейството изискват трайно взаимно сътрудничество, подкрепа и участие на училищния персонал и семействата у дома и в училището в дейности, които пряко влияят върху успеха на децата в ученето.

- **Ефективни партньорства**

Първите впечатления от средата са решаващ фактор за родителите. Положителният отговор на тяхното първоначално запитване за обстановката е в основата на партньорството. Всички членове на персонала носят споделена отговорност да гарантират, че семейството ще се почувства добре дошло при първото си посещение, че ще му бъде предоставено време да разгледа обстановката и възможност да задава въпроси. Всички родители ще се чувстват леко притеснени при първото си посещение, като специалистите трябва винаги да са наясно с това и да се стремят да накарат родителите да се чувстват спокойно. Ефективните стратегии за партньорство варират от семействата до общностите на детските градини и най-вероятно ще бъдат подходящи стратегии за дадена общност в зависимост от местните взаимоотношения

потребности, нужди и ресурси. Въпреки това успешните подходи за насърчаване на участието на семействата в образованието на техните деца имат общ фокус върху иновациите и устойчивостта. Партньорството между КГ и семейството започва с работа със семействата за определяне на силните страни, интересите и потребностите на семействата, децата и персонала на КГ и разработване на стратегии, които са насочени към идентифицираните силни страни, интереси и потребности.

- **Комуникация между родители и специалисти**

Добрата комуникация между родителите и специалистите е от ключово значение за насърчаване на ученето и развитието на децата чрез изясняване на ролите и очакванията на другите лица. Ефективната комуникация между родителите и целия персонал започва с позитивизъм, доверие и каране на родителите да се чувстват ценни. Някои родители може да имат специфични нужди при достъпа до информация или участието в дейности. Родителите, които имат физически увреждания, сензорни увреждания, затруднения с грамотността, чийто домашен език е различен от този на средата, се нуждаят от информация в достъпна форма. Някои родители може да са срамежливи или да нямат увереност, но с малко насърчение може да се радват да се включат. Изграждането на успешно партньорство между училището и семейството трябва да бъде общоучилищно усилие, а не работа на един човек или програма.

- **Преодоляване на различията**

Езиковите и културните различия, както и различията в образователната подготовка, които разделят семействата и персонала на детската градина, могат да затруднят комуникацията и участието на семейството в дейностите в детската градина. Днес КГ работи с разнообразна група родители, някои от които може да не разбират лесно всички писмени съобщения, които им се изпращат, и може да се смятат за неподготвени да помагат на децата си с домашните или училищните задачи. Стратегиите за справяне с тези различия включват достигане до родители с ниски езикови различия в официалното образование чрез двуезични услуги за устна и вътрешна комуникация, писане до семействата за училищните програми и напредъка на децата и популяризиране на културното разбиране с цел изграждане на доверие между дома и училището. Заинтересованите страни трябва също така да разбират собствените си общности, за да подбират и адаптират подходите към местните нужди. Развитието на ефективни партньорства, в които родителите се чувстват добре дошли и ценени, са един от най-важните ключови фактори за сътрудничество.

- **Предоставяне на информация и обучение на родителите и педагогическия персонал** Без информация и умения за общуване помежду им, между родителите и педагогическия персонал може да се появят недоразумения и недоверие. Всъщност повечето родители и педагогическият персонал не получават достатъчно обучение за това как да работят помежду си. Чрез семинари и разнообразни информационни дейности (като информационни бюлетени, наръчници и домашни посещения) тези програми

да научат родителите и педагогическия персонал как да се доверяват един на друг и да работят заедно, за да помогнат на децата да успеят в училище. Техните подходи включват подпомагане на родителите да подпомагат ученето у дома, подготовка на родителите за участие в процеса на вземане на решения в училище и предоставяне на учители, директори и целия персонал на стратегии за достигане до родителите и работа с тях като партньори. Тези подходи споделят общ акцент върху обучението и информацията, основани на нуждите и целите на семействата и персонала, и се фокусират върху промяната на негативните нагласи на родителите и персонала на КГ едни към други.

- **Подготовка на родителите за участие в процеса на вземане на решения в институциите**

Много програми насърчават родителите да се включат в официални комитети, които вземат решения относно политиката на учебните програми, дейностите за включване на родителите, бюджетите и инициативите за реформи. В училищата с училищни програми администраторите и учителите могат да играят решаваща роля в информирането на родителите за програмата и политиките, които трябва да се следват. Самите училища смятат, че участието на родителите може да даде важни насоки за това какво трябва да направят, за да насърчат успехите в обучението на децата, и как училищата могат да подкрепят трудностите в обучението, произтичащи от индивидуалните различия. Вземането на решения се отнася до включването на родителите в училищните решения и до развитието на родителски лидери и представители. Родителите участват във вземането на решения в детската градина, когато станат част от управителните комитети на КГ или се присъединят към организации, като например асоциацията на родителите/учителите.

- **Информация и обучение за педагогическия персонал**

Някои детски градини предлагат на учителите, директорите и целия персонал информация и стратегии за това как да достигнат до родителите и да работят заедно като партньори. Това може да бъде особено полезно за педагогическия персонал, който обикновено е слабо или изобщо не е обучен в тези умения. Освен това промените в семейните структури и живота в общността може да изискват нови или различни стратегии за взаимоотношения със семейството, отколкото са били ефективни в миналото. Дейностите за професионално развитие могат да включват телефонни разговори, посещения по домовете и други стратегии за контакт, оценка на културата и разнообразието на детския дом, комуникационни умения за родителски срещи и включване на родителите като лидери и лица, вземащи решения в КГ. Специализираното обучение за учители и друг педагогически персонал

може да изиграе ключова роля за разсейване на някои погрешни схващания и стереотипи, които могат да се превърнат в пречка за ефективното партньорство между родители и учители.

- **Училища, семейства и центрове за семейни ресурси**

Центровете за семейни ресурси предлагат разнообразна подкрепа за семействата, включително участие в учебни занятия, организирани на доброволчески дейности в КГ и предоставяне на семействата на информация и идеи за това как да помагат на децата в някои учебни дейности.

свързани дейности. Някои от тях предоставят на семействата и услуги като транспорт и грижи за децата, необходими за участието им в дейностите на центъра, както и направления за здравни, трудови или жилищни нужди. Всички те работят с водещата философия, че училищата и семействата се нуждаят от широк спектър от подкрепа, за да обучават децата. Центровете работят в тясно сътрудничество с педагогическия персонал и родителските организации, за да спонсорират семейни дейности и да улесняват комуникацията между домашното и училищното образование. Обикновено те предлагат удобно място, където родителите могат да се срещнат с учителите, а семействата могат да получат информация за направления за грижи за деца и стипендии, да получат съвет за решаване на проблеми, да използват центъра за домашна работа и да посещават курсове за обучение на възрастни.

- **Родителите като партньори в реструктурирането на цялото училище**

Успешните училища или КГ включват родителите като активни партньори в процеса на реструктуриране на училището. Вместо традиционните йерархични отношения между семействата и училищата/кръжоците, при които училищният персонал взема едностранни решения, успешното участие на родителите се стреми да ги развие като лидери и равностойни партньори в образователния процес. Един от начините да се постигне това е да се създадат организационни структури за родителско участие, като например родителски и доброволчески комитети. Родителите могат да участват и в други комитети за вземане на решения, като например съвети за ръководство на място и групи за подобряване на училището. Като членове на тези комитети родителите могат да споделят идеи и да помагат при вземането на решения относно бюджетите, наемането на учители и директори, институционалните планове и образователните политики, свързани с участието на родителите. Родителите и членовете на персонала работят заедно по инициативи за реформи с цел да се насърчат по-близките отношения между децата, учителите и родителите и да се подобри развитието на децата.

- **Използване на училищното пространство за родители и семейства**

Училищата могат да предприемат прости стъпки, за да накарат родителите да се чувстват комфортно. Например поставянето на табела "Добре дошли" или наличието на родител доброволец в коридора, който да посреща посетителите, да се регистрира и да ги насочва към класните стаи или кабинета, п р а в и много по-спокойно първо впечатление от повсеместната табела, която указва на посетителите да се явят в кабинета. Много училища са предприели допълнителни стъпки, за да направят училищата си физически

приветливи за родителите. Неизползваните класни стаи са превърнати в семейни или родителски центрове на място, където родителите могат да провеждат родителски срещи, да заемат книги и други учебни материали, да провеждат семинари, да извършват доброволчески дейности с други родители и педагогическия персонал.

- **Насърчаване на културното разбирателство**

Практикуващите трябва да зачитат многообразието и да се съобразяват с културите в своята общност. Живеем в разнообразно и променящо се общество. Отношението на малките деца към многообразието се влияе от поведението на възрастните около тях. Всички семейства трябва да бъдат ценени и приветствани. Преодоляването на езиковите бариери е огромна стъпка към увеличаване на участието на родителите в образованието на техните деца.

изграждането на мостове със семействата от различни култури и произход също заслужава специално внимание, за да могат всички семейства да се чувстват комфортно при участието си в училищните дейности. В много училища координаторът между дома и училището може да играе ключова роля в установяването на контакт с родители от различни среди и изграждането на мостове между дома и училището. Лицето за контакт между дома и училището идентифицира отблизо общността и споделя същия културен произход като родителите; то е в добра позиция да достигне до родителите и да ги покани да участват в образованието на децата си. Чрез връзката дом-училище училищата могат да изградят отношения с родителите, основани на разбиране и доверие.

Ресурси

- ANDERSON, K. J., MINKE, K. M. 2007. Участието на родителите в образованието: да се разбере как родителите взимат решения. *J. Educ. Res.* 100, 311-323. <https://doi.org/10.3200/JOER.100.5.311-323>
- ВАЕСК, U. D. 2010. "Професионалисти ли са": проучване на възгледите на учителите за участието на родителите в училището. *Br. J. Soc. Edu.* 31, 323-335. <https://doi.org/10.1080/01425691003700565>
- ВАККЕР, J. T., DENESSEN, E. J. P. G. 2007. Концепцията за участие на родителите: Някои теоретични и емпирични съображения. <https://repository.ubn.ru.nl/bitstream/handle/2066/56052/56052.pdf>
- ВАХТЕР, G., KILDERRY, A. 2022. Дискурс на семейно-училищното партньорство: Несъответствия, изопачаване и контранаративи. *Teaching and Teacher Education*, 109, 103561. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2021.103561>
- САЙРНЕЙ, Т. 2000. Отвъд стените на класната стая: Преоткриването на семейството и общността като партньори в образованието. *Educational Review*, 52(2), 163-174. <https://doi.org/10.1080/713664041>
- ШЕН, W.-B., GREGORY, A. 2009. Участието на родителите като защитен фактор по време на прехода към гимназията. *J. Educ. Res.* 103, 53-62. <https://doi.org/10.1080/00220670903231250>
- ДОБИЕ, W., ФРАЙЕР, R. G., JR. 2009. Достатъчни ли са висококачествени училища, за да се преодолеят разликите в постиженията? Доказателства от социален експеримент в Харлем. Boston, MA: Harvard University. https://www.nber.org/system/files/working_papers/w15473/w15473.pdf
- ДРИЕСЕН, G., СМИТ, F., СЛЕЕГЕРС, P. 2005. Родителско участие и образователни постижения. *Br. Educ. Res. J.* 31, 509-532. <https://doi.org/10.1080/01411920500148713>
- ЕПСТЕЙН, J. L., VAN VOORHIS, F. L. 2010. Ролята на училищните съветници в развитието на партньорството със семействата и общностите за успех на учениците. *Professional School Counseling*, 14(1). <https://doi.org/10.1177/2156759X1001400102>
- ЕПСТЕЙН, J. L., САНДЕРС, M. G., СИМОН, B. S., САЛИНАС, K. C., ДАНСОРН, N. R., VAN VOORHIS, F. L. 2002. Партньорство между училището, семейството и общността: Наръчник за действие (2. изд.). Thousand Oaks, CA: Corwin. <https://www.govinfo.gov/content/pkg/ERIC-ED467082/pdf/ERIC-ED467082.pdf>

- FRANCK, L. S., O'BRIEN, K. 2019. Еволюция на семейно-ориентираните грижи: От подкрепящи интервенции, предоставяни от родителите, до модел на интегрирани семейни грижи. *Birth defects research*, 111(15), 1044-1059. <https://doi.org/10.1002/bdr2.1521>
- FRIEDMAN, B. A., BOBROWSKI, P. E., GERACI, J. 2006. Удовлетвореност на родителите от училището: етнически прилики и разлики. *J. Educ. Adm.* 44, 471-486. <https://doi.org/10.1108/09578230610683769>
- FUNKHOUSER, J., GONZALES, M. 1997. Участието на семейството в образованието на децата: Успешни местни подходи. Вашингтон, окръг Колумбия: Министерство на образованието на САЩ. <https://www2.ed.gov/PDFDocs/97-7022.pdf>
- GIBBONS, S., SILVA, O. 2011. Качество на училището, благосъстояние на децата и удовлетвореност на родителите. *Econ. Educ. Rev.* 30, 312-331. <https://doi.org/10.1016/j.econedurev.2010.11.001>
- GOFF, W., PHILLIPSON, S., CLARKE, S. 2023. Партньорство със семействата и общностите: Изграждане на динамични взаимоотношения. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781108903837>
- HANNON, L., O'DONNELL, G. M. 2022. Учители, родители и партньорства между семейството и училището: емоции, преживявания и застъпничество. *Journal of Education for Teaching*, 48(2), 241-255. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/02607476.2021.1989981>
- HELTON, J. J., COOPER-SADLO, S. C., HOUSE, N. G., ADLER, H., NORTON, L. 2022. Устойчивост на семействата, ангажирани с грижи за деца: Изследване със смесени методи. *Social Work Research*, 46(2), 153-161. <https://doi.org/10.1093/swr/svac004>
- HENDERSON, A. T., MAPP, K. L. (Eds.). 2002. Нова вълна от доказателства: Влиянието на връзките между училището, семейството и общността върху постиженията на учениците. Austin, TX: National Centre for Family and Community Connections with Schools, Southwest Educational Development Laboratory. <https://sedl.org/connections/resources/evidence.pdf>
- HENDERSON, A. T., MAPP, K. L., JOHNSON, V. R., DAVIES, D. 2007. Отвъд продажбата на сладкиши: Основното ръководство за партньорство между семейството и училището. Ню Йорк, Ню Йорк: [file:///C:/Users/kissn/Downloads/eScholarship%20UC%20item%205w75c6xt%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/kissn/Downloads/eScholarship%20UC%20item%205w75c6xt%20(1).pdf)

- HILL, N. E., CASTELLINO, D. R., LANSFORD, J. E., NOWLIN, P., DODGE, K. A., BATES, J. E., PETIT, G. S. 2004. Академичната ангажираност на родителите във връзка с поведението, постиженията и стремежите в училище: демографски вариации през юношеството. *Child Development*, 75, 1491-1509. <https://srcd.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-8624.2004.00753.x>

- PARSONS, S., KOVSHOFF, H., IVIL, K. 2022. Дигитални истории за преход: съвместно изграждане на база данни в ранните години с деца с аутизъм, семейства и практикуващи. *Educational review*, 74(6), 1063-1081. <https://doi.org/10.1080/00131911.2020.1816909>

ПОДРОБНОСТИ ЗА МОДУЛА	
МАЛКИ ДЕЦА СЪС СПЕЦИАЛНИ НУЖДИ	
<p>Заглавие на модула</p> <p>Описание на модула</p>	<p>Резултатите от обучението в модула включват разбиране на характеристиките и последиците от различните нарушения в развитието, което дава възможност на педагозите да анализират и прилагат приобщаващи стратегии за цялостно развитие на детето. Подчертават се етичните съображения и отговорности при насърчаването на приобщаващи практики и зачитането на правата на децата, като педагозите се подготвят да посрещат уникалните нужди на всяко дете с чувствителност и състрадание. В модула се разглеждат и предизвикателствата, пред които са изправени педагозите и възпитателите, като се предлагат стратегии за професионално признаване и системи за подкрепа за насърчаване на приобщаваща и грижовна образователна среда.</p> <p>В целия модул се поставя силен акцент върху насърчаването на равенството между половете и разнообразието, като се насърчават преподавателите да създават ин-клузивни пространства, които да отбелязват уникалната идентичност на всяко дете. Освен това се изследва значението на индивидуалните образователни планове (ИОП), което дава възможност на педагозите да предоставят индивидуална подкрепа, съобразена със силните страни и предизвикателствата на всяко дете. Сътрудничеството със семействата и партньорите от общността е подчертано като жизненоважен компонент на ефективното специално образование, като се признава неразделната роля на родителите и настойниците за растежа и развитието на детето. Модулът насърча педагозите да се ангажират активно със семействата и организациите на общността, за да осигурят цялостна грижа и подкрепа за децата със специални потребности.</p> <p>Като подчертава последните тенденции и иновации в специалното образование, модулът дава възможност на преподавателите да бъдат в крак с развиващите се практики, като интегрират приобщаващи технологии и основани на доказателства стратегии за преподаване. Насърчава се възприемането на подходи, основани на силните страни, както и насърчаването на социалната справедливост и равенството, което спомага за създаването на подкрепяща и приобщаваща учебна среда.</p>

РЕЗУЛТАТИ ОТ УЧЕБНИЯ МОДУЛ (знания и умения)	
След успешното завършване на този модул ученикът ще може да:	
L01	Разбиране на характеристиките и последиците от различните нарушения в развитието и специалните нужди в ранна детска възраст.
L02	Да анализира и прилага приобщаващи стратегии за подкрепа на цялостното развитие на децата със специални потребности.
L03	Да идентифицира етичните съображения и отговорности на педагозите в ранна детска възраст при насърчаване на приобщаващи практики и зачитане на правата на децата.
L04	Разгледайте предизвикателствата, пред които са изправени педагозите и възпитателите в ранна детска възраст при осигуряването на приобщаващо образование, и предложете стратегии за насърчаване на професионалното признание и системите за подкрепа.
L05	Да оценят въздействието на неравенството между половете в професията на ранното детско образование и да предложат стратегии за насърчаване на равенството и разнообразието между половете.
L07	Участвайте в разработването и прилагането на индивидуални образователни планове (ИОП), като отчитате уникалните силни страни и предизвикателства на децата със специални потребности, за да осигурите индивидуална подкрепа.
L08	Разгледайте ролята на професионалните съюзи и международните организации в защита на правата и благосъстоянието на професионалистите в ранна детска възраст и в оформянето на политиките и практиките в тази област.
L09	Улесняване на ефективната комуникация и сътрудничество между професионалистите,

ОРИЕНТИРОВЪЧНО СЪДЪРЖАНИЕ (СПИСЪК НА ТЕМИТЕ, КОИТО ТРЯБВА ДА БЪДАТ РАЗГЛЕДАНИ)

Подробна учебна програма и анотация на съдържанието

- **Въведение в специалните потребности в образованието в ранна детска възраст**

В тази тема се прави преглед на специалните потребности в ранна детска възраст, като се подчертава значението на приобщаващото образование. Тя обхваща историческия контекст, правните рамки и значението на ранната интервенция в подкрепа на децата с различни потребности. Чрез тази тема педагозите ще придобият задълбочено разбиране на концепцията и класификацията на специалните потребности в ранна детска възраст, като признаят уникалните предизвикателства и възможности, които тези деца представляват в своя образователен път. Навлизайки в историческите перспективи на специалното образование за малки деца, учебната програма хвърля светлина върху еволюцията на приобщаващите практики и положителното въздействие на по-холистичния подход към обучението.

Значителен акцент е поставен върху изследването на правните рамки и политиките, които насърчават приобщаващото образование в европейските страни. Разбирането на тези политики е от решаващо значение за предоставяне на преподавателите на ясна пътна карта за създаване на приобщаваща среда, която да отговаря на разнообразните потребности на техните ученици. Освен това темата подчертава значението на ранното приобщаване като основен стълб в подкрепата на децата със специални потребности. Чрез разпознаване и справяне с предизвикателствата на ранен етап педагозите могат да изиграят решаваща роля в насърчаването на оптималното развитие и подобряването на резултатите на тези малки ученици.

Определяне и класифициране на специалните потребности в ранна детска възраст. Исторически перспективи на специалното образование за малки деца. Правни рамки и политики за насърчаване на приобщаването в европейските страни. Предимства и предизвикателства на приобщаващото образование в ранна възраст. Значение на сътрудничеството между учители, родители и специалисти.

- **Разбиране на нарушенията в развитието в ранна детска възраст**

В тази тема се разглеждат различни увреждания на развитието, които преобладават при малките деца, като се изследват техните характеристики и последици за ученето и развитието. Тя предоставя на педагозите стратегии за ефективна подкрепа на деца със специфични увреждания.

Като разпознават ранните признаци и предизвикателства, учителите могат да прилагат основани на доказателства стратегии за предоставяне на индивидуална подкрепа, като насърчават приобщаваща и даваща възможност за учене среда. Сътрудничеството между педагози и други специалисти подобрява цялостната грижа за малките ученици с увреждания в развитието, като им дава възможност да разгърнат пълния си потенциал и да постигнат академичен и личен успех. В крайна сметка този модул набляга на приобщаването, като дава възможност на педагозите да създадат обгрижваща среда, която да гарантира, че всяко дете ще успее в образователния си път.

Разстройство от аутистичния спектър (РАС). Синдром на дефицит на вниманието и хиперактивност (СДВХ). Интелектуални затруднения (ИЗ). Нарушения на речта и езика. Разстройства на сензорната обработка (SPD).

- **Преодоляване на бариерите пред неправилното диагностициране на ромски деца**

Ромските деца в Европа, включително в страни като Словакия и посткомунистическите държави, често се сблъскват с предизвикателства при достъпа до качествено образование и понякога са погрешно диагностицирани като деца със специални нужди. Ромската общност е сред най-големите етнически малцинствени групи в Европа и често се сблъсква с дискриминация и социално изключване, което се отразява на образователните им резултати.

Един от основните проблеми е неправилното приписване на академичните трудности на интелектуални затруднения или на затруднения в развитието, което води до свръхдиагностициране на специалните нужди при ромските деца. Езиковите бариери и културните различия също допринасят за проблема. За да се справим с този проблем, е необходим цялостен подход, включващ образование, съобразено с културните особености, обучение на учителите за разпознаване на различните потребности и политики, които се борят с предразсъдъците и насърчават приобщаването. Чрез насърчаване на приобщаваща среда Европа може да прекъсне цикъла на погрешни диагнози и да предостави на ромските деца справедливи и равноправни образователни възможности за тяхното академично и личностно развитие.

Дискриминация и социално изключване. Културна осъзнатост и чувствителност. Разпознаване и преодоляване на езиковите бариери, които могат да попречат на ефективното общуване. Борба със стереотипите и предразсъдъците спрямо ромската общност. Осигуряване на равноправен достъп до образование в ранна детска възраст. Обучение на учители и професионално развитие. Приобщаваща учебна програма. Ангажираност и участие на родителите.

- **Стратегии за оценка и ранна интервенция**

Ефективните техники за оценка и ранната интервенция играят жизненоважна роля за адаптирането на специалните нужди. В тази тема се обсъждат формалните и неформалните методи за оценка и основаните на доказателства стратегии за интервенция, съобразени с малките деца. Модулът подчертава решаващата роля на ефективните техники за оценка и ранната интервенция за справяне със специалните потребности на малките деца. В него се разглеждат формалните и

неформалните методи за оценка, като педагозите се запознават с основани на доказателства стратегии за интервенция, съобразени с уникалните нужди на всяко дете.

Модулът обхваща различни аспекти, включително скрининг и идентифициране на специални потребности в ранна детска възраст, като се подчертава значението на ранната детекция за осигуряване на навременна подкрепа. Педагозите ще проучат също така значението на индивидуалните образователни планове (ИОП) и индивидуалните услуги за семейството.

Планове (IFSP) за адаптиране на образованието към специфичните изисквания на всяко дете. Ще бъдат обсъдени основани на доказателства подходи за интервенция на различни потребности, които дават възможност на учителите да прилагат целенасочени стратегии, които ефективно подпомагат развитието на децата. Освен това в модула се разглежда използването на технологиите в ранната интервенция, което дава възможност на педагозите да използват цифрови инструменти за подобряване на учебния опит. Мониторингът на напредъка и адаптирането на интервенциите в зависимост от растежа и развитието на децата са съществени компоненти на модула, които осигуряват непрекъсната подкрепа и напредък на малките ученици със специални потребности. Като цяло този модул предоставя на педагозите цялостен набор от инструменти за ефективна оценка, интервенция и подкрепа на децата, като насърчава техния оптимален растеж и развитие.

Скрининг и идентифициране на специални нужди в ранна детска възраст. Индивидуални образователни планове (ИОП) и индивидуални семейни планове за услуги (ИСПУ). Подходи за интервенция, основани на доказателства, за различни потребности. Използване на технологиите в ранната интервенция. Мониторинг на напредъка и адаптиране на интервенциите.

- **Създаване на приобщаваща среда в ранна детска възраст**

Създаването на приобщаваща среда в ранна детска възраст е основен стълб на специалното образование, като се подчертава значението на създаването на приветлива и подкрепяща атмосфера за всички малки ученици. Тази област се фокусира върху прилагането на принципите на Универсалния дизайн за учене (UDL), които гарантират, че учебният опит е достъпен и полезен за децата с различни потребности. Педагозите използват приспособления и модификации в учебната среда, за да се адаптират към различните стилове на учене и способности, като създават приобщаващо и справедливо пространство, в което всяко дете може да се развива. Като прилагат стратегии за диференциране, учителите се грижат за уникалните нужди на всеки ученик, като насърчават активното ангажиране и участие в класната стая. Освен това се набляга на изграждането на положителна и приемаща култура в класната стая, където се възпитават съпричастност, уважение и разбиране, като се създава безопасно пространство за децата да изследват, учат и растат заедно. Като насърчават социалните взаимодействия и подкрепата от връстници, педагозите създават приобщаваща общност, в която децата се развиват не само академично, но и социално и емоционално, полагайки основите на бъдещия си успех и благополучие.

Принципи на универсалния дизайн за учене (UDL). Адаптации и модификации в учебната среда. Стратегии за диференциране на учебната среда за адаптиране на различни учащи. Изграждане на позитивна и приемаща култура в класната стая. Насърчаване на социалните взаимодействия и подкрепата от връстници.

- **Сътрудничество със семейства и партньори от общността**

Ангажирането на семействата и сътрудничеството с партньорите от общността са от решаващо значение за ефективното посрещане на нуждите на децата със специални нужди. Тази тема е

разработва стратегии за изграждане на силни партньорства и мрежи за подкрепа. Сътрудничеството със семействата и партньорите от общността е жизненоважен аспект на специалното образование, който признава важността на изграждането на силни партньорства в подкрепа на нуждите на децата с различни изисквания. В тази област се набляга на семейно-ориентирани практики в ранното детско образование, като се признава решаващата роля на родителите и лицата, полагащи грижи за детето, за неговото развитие. Педагозите отдават приоритет на ефективната комуникация със семействата, като насърчават открит и прозрачен диалог, за да разберат уникалните силни страни, предизвикателства и цели на всяко дете. Като ангажират семействата в учебния път на детето, педагозите създават подкрепящ и колективен подход, който се простира отвъд стените на класната стая.

Освен това в тази област се разглеждат стратегии за сътрудничество с обществени организации и служби за подкрепа, за да се осигури цялостна грижа за деца със специални нужди. Работейки в тандем с партньори от общността, учителите могат да получат достъп до широк набор от ресурси и експертни познания в подкрепа на растежа и развитието на детето. Подчертава се и овластяването на семействата да се застъпват за нуждите на детето си, като се гарантира, че родителите и настойниците са активни участници в процеса на вземане на решения в областта на образованието. Чрез ефективно сътрудничество със семействата и партньорите от общността педагозите създават цялостна и грижовна среда, която насърчава оптималното развитие на децата със специални потребности. Чрез съгласуване на усилията в дома, училището и общността педагозите могат да подобрят учебния опит и благосъстоянието на детето, като осигурят здрава основа за бъдещия му успех и включване в обществото.

Практики, ориентирани към семейството, в образованието в ранна детска възраст. Ефективна комуникация с родителите и настойниците. Ангажиране на семействата в процеса на обучение на детето. Сътрудничество с обществени организации и служби за подкрепа. Овластяване на семействата да се застъпват за нуждите на децата си.

- **Обучение чрез игра за деца със специални нужди**

Играта е мощен инструмент за учене и развитие. В тази тема се разглежда значението на обучението чрез игра в подкрепа на децата с различни потребности и как учителите могат да адаптират игровите дейности, за да отговорят на индивидуалните изисквания. Игрово-базираното обучение за деца със специални потребности е трансформиращ подход, който признава силата на играта в подкрепа на цялостното развитие на малките ученици с различни потребности.

Тази специализирана област на образованието в ранна детска възраст подчертава значението на играта като ценен инструмент за учене и изследване. Педагозите изпълняват различни игрови дейности, които са адаптирани към индивидуалните изисквания на всяко дете, като осигуряват активното му ангажиране и участие. Като отчитат ползите от играта за децата със специални потребности, като например насърчаване на социалните умения, общуването и изследването на сетивата, педагозите създават грижовна и приобщаваща среда за игра. Чрез структурирани и неструктурирани игрови дейности децата се де-

развиват основни умения, изграждат взаимоотношения с връстниците си и подобряват познавателните и двигателните си способности. Освен това педагозите създават сензорни пространства за игра, за да задоволят нуждите на децата от сензорна обработка, като насърчават среда, която подкрепя цялостното им благополучие и учене. Като възприемат обучението чрез игра, педагозите в ранна детска възраст дават възможност на децата със специални потребности да изследват и изразяват себе си, като насърчават любовта към ученето, която ще определи техния образователен път и бъдещ успех.

Ползи от играта за деца със специални нужди. Адаптиране на играчки и материали за приобщаваща игра. Структурирани и неструктурирани игрови дейности. Ролята на играта за развиване на социални умения и общуване. Създаване на сензорни пространства за игра.

- **Комуникативно и езиково развитие в специалното образование**

Комуникативните умения са от основно значение за цялостното развитие на децата. В тази тема се разглеждат езиковото развитие и стратегиите за общуване при деца със специални потребности. Комуникацията и езиковото развитие в специалното образование е фундаментален аспект, който подчертава значението на ефективните комуникативни умения за цялостното израстване на детето. Тази специализирана област изследва етапите на езиковото развитие в ранна детска възраст, като дава възможност на педагозите да подобрят рецептивните и експресивните езикови умения. Прилагат се системи за разширена и алтернативна комуникация (ААС), за да се подпомогнат децата с различни потребности в тяхното общуване. Педагозите използват дейности за разказване на истории и стимулиране на езика, за да насърчат езиковото развитие, като същевременно насърчават многоезичието в приобщаващите класове. Като насърчават силните комуникативни умения, педагозите дават възможност на децата със специфични потребности да се изразяват уверено, като подпомагат тяхното когнитивно, социално и емоционално развитие.

Етапи на езиковото развитие в ранна детска възраст. Системи за разширена и алтернативна комуникация (ААС). Стратегии за подобряване на рецептивните и експресивните езикови умения. Разказване на приказки и дейности за стимулиране на езика. Насърчаване на многоезичието в приобщаващите класове.

- **Емоционално и социално развитие на децата със специални нужди** Подкрепата за емоционалното и социалното благополучие на децата със специални нужди е от жизненоважно значение за

цялостния им успех. Тази тема разглежда разбирането и подпомагането на социално-емоционалните потребности на малките ученици. Тази специализирана област подчертава значението на подкрепата за развитието на социалните умения и взаимодействието с връстници на малките учащи се с различни потребности. Педагозите прилагат стратегии за насърчаване на емоционалната регулация и самоосъзнаването, като дават възможност на децата ефективно да изразяват и управляват емоциите си.

Изграждането на самочувствие и устойчивост у децата със специални нужди е друг ключов аспект, който възпитава положително самочувствие и вдъхва увереност в способностите им. Педагозите прилагат основани на доказателства подходи за справяне с проблемното поведение, като осигуряват подкрепяща и разбираща среда, в която децата се чувстват в безопасност, за да изследват и учат.

От първостепенно значение е създаването на грижовна и приобщаваща среда в класната стая, където децата се чувстват приети и ценени такива, каквито са. Като насърчават позитивните взаимоотношения и поощряват подкрепата на връстниците, педагозите култивират чувство за принадлежност и социална свързаност сред всички ученици. Чрез този подход децата със специални потребности развиват силни социални умения, комуникативни способности и емоционална интелигентност, които са от съществено значение за цялостното им развитие и бъдещия им успех както в академичната, така и в личната сфера. Като дават приоритет на емоционалното и социалното благополучие на децата със специални потребности, педагозите проправят пътя към едно по-приобщаващо и състрадателно общество, което приема уникалността и потенциала на всеки човек.

Развитие на социални умения и взаимодействие с връстници. Емоционална регулация и самоосъзнаване. Изграждане на самочувствие и устойчивост при деца със специални потребности. Стратегии за справяне с предизвикателното поведение. Създаване на подкрепяща и възпитаваща среда в класната стая.

- **Помощни технологии в образованието в ранна детска възраст**

Подпомагащите технологии могат значително да подпомогнат децата със специални нужди в тяхното обучение. В тази тема се разглеждат различни помощни технологии и тяхното интегриране в класните стаи в ранна детска възраст. Тази област на специалното образование се фокусира върху интегрирането на различни помощни технологии, съобразени с индивидуалните изисквания на всяко дете. От приложения за разширена и виртуална реалност до мобилни приложения и устройства, тези технологични инструменти предлагат иновативни начини за повишаване на ангажираността и участието в учебния процес. Педагозите използват помощни технологии, за да насърчават комуникацията, двигателните умения и когнитивното развитие, създавайки по-приобщаваща и достъпна учебна среда. Като използват силата на технологиите, педагозите в ранна детска възраст могат ефективно да се погрижат за уникалните способности на децата със специални нужди, да разкрият пълния им потенциал и да насърчат

чувството им за зависимост и овластяване, докато те започват своя образователен път.

Видове помощни технологии за различни нужди. Приложения за разширена и виртуална реалност. Мобилни приложения и устройства за деца със специални нужди. Функции за достъпност в цифровите учебни ресурси. Оценка на ефективността на помощните технологични средства.

- **Ранна грамотност и математическа грамотност за деца със специални нужди**

Грамотността и уменията за смятане са в основата на академичния успех. Тази тема е посветена на адаптирането на стратегии за преподаване с цел насърчаване на ранното развитие на грамотността и математическите умения при деца със специални потребности. Тази специализирана област на образованието се фокусира върху адаптирането на стратегиите за преподаване с цел насърчаване на ранното развитие на грамотността и математическата грамотност, като се съобразява с уникалните стилове на учене и способности на всяко дете. Педагозите използват подходи, основани на доказателства, като например фонетични и читателски интервенции, за да насърчат усвояването на езика и разбирането на текста. По подобен начин практическите дейности и диференцираните инструкции се използват за усвояване на понятията за смятане, като по този начин се изгражда силна математическа основа. Като разпознават и се справят със специфичните предизвикателства, пред които са изправени децата със специални потребности в тези основни области, педагозите им дават възможност да се включат активно в учебния процес и да изградят солидна основа за бъдещото си образование.

Интервенции по фонетиката и четенето. Понятия за смятане и практически дейности. Диференцирано обучение по четене и писане. Интегриране на грамотността и математическата грамотност в учебната програма. Подпомагане на деца с обучителни затруднения в областта на грамотността и смятането.

- **Преминаване към начално образование за деца със специални нужди**

Плавният преход от ранното детско образование към началното училище е от решаващо значение за децата със специални нужди. В тази тема се разглеждат стратегии за улесняване на този процес и подпомагане на успешната интеграция на децата. Този изключително важен процес се фокусира върху осигуряването на плавен и успешен преход на малките деца с различни потребности от ранното детско образование към началното училище. Една от открояващите се тенденции е прилагането на индивидуални планове за преход за всяко дете. Тези планове са съобразени със специфичните изисквания на детето, като се отчитат неговите силни страни, предизвикателства и нужди от подкрепа през преходния период. Чрез създаването на индивидуални планове педагозите могат да подготвят по-добре децата със специални потребности за новата академична и социална среда, като облекчат тревогите и осигурят положителен старт на пътя им към началното образование.

Сътрудничеството между педагозите в ранна детска възраст и

началните учители се очертава като жизненоважна тенденция за улесняване на успешния преход. Ефективната комуникация и обменът на информация между двата образователни етапа осигуряват непрекъснатост на подкрепата и безпроблемно предаване на подходяща информация за напредъка и нуждите на всяко дете. Това сътрудничество позволява на началните учители да разберат по-добре индивидуалните характеристики на децата със специални потребности, което им дава възможност да предоставят целенасочена подкрепа и диференцирано обучение. Освен това активното включване на родителите в процеса на преход е друга важна тенденция. Перспективите на родителите и тяхното разбиране за

силните страни и предизвикателствата на детето са безценни при разработването на цялостни планове за преход и осигуряването на координиран подход между дома и училището. Включвайки родителския принос, педагозите насърчават чувството за партньорство и споделена отговорност, което е от голяма полза за цялостната адаптация и благополучие на детето в условията на началното образование.

Индивидуални планове за преход за деца със специални нужди. Сътрудничество между педагозите в ранна детска възраст и началните учители. Обръщане на внимание на тревожността и притесненията по време на прехода. Включване на родителите в процеса на преход. Наблюдение на напредъка и осигуряване на постоянна подкрепа в началното образование.

- **Актуални тенденции и иновации в специалното образование**

В тази тема се разглеждат най-новите тенденции, иновации и изследвания в областта на специалното образование за малки деца. Тя насърчава педагозите да бъдат в крак с развиващите се практики.

Съвременните тенденции и иновации в специалното образование за малки деца на възраст от 0 до 6 години оформят пейзажа на приобщаващата учебна среда, предоставяйки на преподавателите нови инструменти и подходи за подкрепа на техните ученици с различни потребности. Една от най-значимите тенденции е интегрирането на приобщаващи технологии и образователни приложения, които предлагат интерактивни и персонализирани учебни преживявания. Тези технологии са съобразени с уникалните стилове на учене на децата със специални потребности, като насърчават ангажираността и развитието на умения. Освен това продължаващите изследвания на ефективните стратегии за преподаване на ученици с различни потребности дават ценни сведения за диференцираното обучение и индивидуалните подходи. Педагозите възприемат тези основани на доказателства практики, за да адаптират методите си на преподаване към силните страни и проблемите на всяко дете, като насърчават по-приобщаваща и подкрепяща атмосфера в класната стая.

Друга забележителна тенденция е признаването на невроразнообразието и възприемането на подходи, основани на силните страни, в образованието в ранна детска възраст. Педагозите се отдалечават от перспективите, основани на дефицити, и вместо това се фокусират върху идентифицирането и насърчаването на присъщите на всяко дете силни страни и таланти. Като използват различните способности на своите ученици, педагозите създават стимулираща

учебна среда, която насърчава самоувереността и положителната самоидентификация. Освен това все по-голям акцент се поставя върху интегрирането на социалната справедливост и равнопоставеността в практиките на специалното образование за малки деца. Педагозите активно насърчават многообразието, справедливостта и приобщаването, като гарантират, че всички деца имат равен достъп до възможности и ресурси за оптимално обучение и развитие. Тези развиващи се тенденции в специалното образование за малки деца не само обогатяват ранния им образователен опит, но и полагат основите на едно по-приобщаващо и справедливо общество през следващите години.

Приобщаващи технологии и образователни приложения. Изследване на ефективните стратегии за преподаване на различни ученици. Невроразнообразие и основани на силните страни подходи в образованието. Интегриране на социалната справедливост и равенството в специалното образование. Приобщаващи политики и практики в европейските държави.

Ресурси

- CORSELLO, C. M. 2005. Ранна интервенция при аутизъм. In *Infants & Young Children*, vol. 18, No 2, pp 74-85. https://depts.washington.edu/isei/iyc/corsello_18_2.pdf
- DI GIOVANNI, E. 2020. Jacqueline Bhabha, Andrzej Mirga, and Margareta Matache, eds. 2017. Реализиране на правата на ромите. Philadelphia, PA: University of Pennsylvania Press. *Critical Romani Studies*, 2(2), 60-62. <https://doi.org/10.29098/crs.v2i2.108>
- DUNST, C. J., TRIVETTE, C. M., HAMBY, D. W. 2007. Мета-анализ на изследванията на практиките за оказване на помощ в семейна среда. *Mental Retardation and Developmental Disabilities Research Reviews*, 13(4), 370-378. doi: 10.1002/mrdd.20176. PMID: 17979208. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/17979208/>
- Комисия за равенство и права на човека (EHRC). 2017. Да бъдеш инвалид във Великобритания: A Journey Less Equal. <https://www.equalityhumanrights.com/sites/default/files/being-disabled-in-britain.pdf>
- Европейска агенция за специални нужди и приобщаващо образование, 2019 г. Променяща се роля на специализираните институции в подкрепа на приобщаващото образование: Подходите за специализирано осигуряване в европейските страни. (S. Ebersold, M. Kyriazopoulou, A. Kefallinou and E. Rebollo Píriz, eds.). Odense, Denmark. https://www.europeanagency.org/sites/default/files/CROSP_Synthesis_Report.pdf
- Европейска агенция за специални нужди и приобщаващо образование. 2021. Приобщаващо образование в ранна детска възраст за деца с увреждания. <https://www.european-agency.org/sites/default/files/IECE-Summary-ENElectronic.pdf>
- Eurydice, Евростат. 2018. *Осигуряване на качествено образование и грижи в ранна детска възраст*. Европейска комисия. https://abdigm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_12/05140237_OECD_QUALITY_ECEC.pdf
- ФРАНКЕНБУРГ, У. К., ДОДС, ДЖ., АРЧЪР, П., БРЕСНИК, Б., МАШКА, П., EDELMAN, N., SHAPIRO, H. 1992. Денвър II: Скрининг тест за развитие в Денвър. *Paediatrics*, 89(1), 91-97. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/1370185/>

hood_Education_and_Care_for_Children_with_Disabilities_Facilitating_Inclusive_Practice

- JONES, J. L., RODRIGUEZ, J. 2016. *Отвъд управлението на поведението: Шестте умения за живот, от които се нуждаят децата*. Redleaf Press. <https://books.google.sk/books?id=diLoCAAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=sk#v=onepage&q&f=false>
- LAURITZEN, S. M., NODELAND, T. S. 2018. "Какъв е представеният проблем?" Две десетилетия изследвания на ромите и образованието в Европа. *Educational Research Review*, 24, 148-169. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1747938X18302215>
- MATHWASA, J., SIBANDA, L. 2021. *Inclusion in Early Childhood Development Settings (Включване в средата за ранно детско развитие): Включването: реалност или оазис*. IntechOpen. doi: 10.5772/intechopen.99105
- Национална асоциация за обучение на малки деца (NAEYC). 2020. *Developmentally Appropriate Practice in Early Childhood Programs (Практика, съобразена с развитието, в програмите за ранно детство)*. <https://www.everand.com/book/544437939/Developmentally-Appropriate-Practice-in-Early-Childhood-Programs-Serving-Children-from-Birth-Through-Age-8-Fourth-Edition-Fully-Revised-and-Updated> (Практика, съобразена с развитието, в програмите за ранно детство, обслужващи деца от раждането до 8-годишна възраст).
- ОДОМ, С. Л., БРАНТЛИНГЕР, Е., ГЕРСТЕН, Р., ХОРНЕР, Р. Х., ТОМПСЪН, В., HARRIS, K. R. 2005. *Research in Special Education: В: Научни методи и практики, основани на доказателства*. *Exceptional Children*, 71(2), 137-148. <https://doi.org/10.1177/001440290507100201>
- О'HANLON, С. 2016. Европейската борба за образование и приобщаване на ромите: Критика на различията в политиката и практиката в западните и източните страни от ЕС. *Social Inclusion*, 4(1), 1-10. <https://www.cogitatiopress.com/socialinclusion/article/view/363>
- RUSSO-CAMPISI, J. 2017. *Практики, основани на доказателства, в специалното образование: Настоящи предположения и бъдещи съображения*. *Child Youth Care Forum* 46, 193-205 (2017). <https://doi.org/10.1007/s10566-017-9390-5>
- SHONKOFF, J. P., MEISELS, S. J. (Eds.). 2000. *Handbook of early childhood intervention (Наръчник по интервенция в ранна детска възраст)*. Cambridge University Press. <https://www.cambridge.org/core/books/handbook-of-early-childhood-intervention/D71E947C275BCA36BB->

Защо управлението е важно. ЮНЕСКО.

<https://reliefweb.int/report/world/education-all-global-monitoring-report-2009-overcoming-inequality-whygovernance>

- Организация на ООН за образование, наука и култура ЮНЕСКО. 2019. Education for Sustainable Development Goals (Образование за целите на устойчивото развитие): Цели на обучението.
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000247444>
- Световна здравна организация (СЗО). 2022. Инвалидност и рехабилитация: План за действие на СЗО за 2022-2031 г.
https://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/WHA75/A75_10Add4-en.pdf